

Rapport 2011:20 R

En ny psykoterapeutexamen

Rapport 2011:20 R

En ny psykoterapeutexamen

Högskoleverket • Luntmakargatan 13 • Box 7851, 103 99 Stockholm
tfn 08-563 085 00 • fax 08-563 085 50 • e-post hsv@hsv.se • www.hsv.se

En ny psykoterapeutexamen

Utgiven av Högskoleverket 2011

Högskoleverkets rapportserie 2011:20 R

ISSN 1400-948X

Innehåll: Högskoleverket, analysavdelningen, **Aija Sadurskis**

Omslagsbild: Ann Ek

Formgivning: Högskoleverkets informationsavdelning

Tryck: Rydheims Tryckeri AB, Jönköping, december 2011

Tryckt på miljömärkt papper

Innehåll

Sammanfattning	5
Inledning	6
Uppdraget	6
Högskolelagstiftningen	7
Hur arbetet bedrivits	7
Psykoterapi	9
Terapiinriktningar	9
Psykoterapi respektive psykologisk behandling	10
Grundläggande psykoterapiutbildning	11
Vilka grundläggande psykoterapiutbildningar finns i dag?	13
Den grundläggande psykoterapiutbildningens plats i vården	15
Bredd i utbildningen	16
Önskemål om reglering av den grundläggande utbildningen	17
Psykoterapeututbildningens praktiska delar	18
Krav på samtidig tjänstgöring	18
Liten klinisk erfarenhet	19
Behörighetsreglerna	20
Utbildningsanordnarnas särskilda behörighetskrav	20
Synpunkter på behörighetskraven	21
Undantag från behörighetskraven	23
Diskussion och slutsatser	24
Förslag på ny psykoterapeutexamen	31
Författningsförslag	33
Förslag till förordning om ändring i högskoleförordningen (1993:100)	33
Förslag till ändring i bilaga 2 till högskoleförordningen (1993:100)	33
Förhållande till EU	37
Bilaga 1: Uppdraget	39
Bilaga 2: Intervjuer	43
Bilaga 3: Utbildningsanordnare	45
Bilaga 4: Anordnare av grundläggande psykoterapiutbildning	46

Sammanfattning

Högskoleverket har på uppdrag av regeringen utrett hur kvaliteten i grundläggande psykoterapiutbildning och i psykoterapeututbildningens praktiska del kan förbättras. I uppdraget har också ingått att se över behörighetskraven till psykoterapeututbildningen. Utredningen baseras på intervjuer med utbildningsanordnare, avnämare, organisationer, privatpraktiserande psykoterapeuter, studenter och berörda myndigheter.

Högskoleverkets utgångspunkt i utredningen är att psykoterapeutexamen bör följa strukturen för högskolans examina. Psykoterapeutexamen avviker dock på flera sätt från andra högskoleexamina på avancerad nivå. Konstruktionen av examen liknar snarare vidareutbildning av yrkesverksamma. Ett exempel är att utbildningens praktiska, kliniska del till stor del täcks genom att studenterna måste ha deltidstjänstgöring för att kunna antas till studierna. Högskoleverket är kritiskt mot detta krav, bland annat för att det blir oklart vem som ansvarar för en stor del av studenternas examination. Verket föreslår därför att kravet stryks så att utbildningsanordnarnas ansvar tydliggörs.

Det finns ett starkt önskemål bland de intervjuade om att den grundläggande psykoterapiutbildningen ska regleras. Högskoleverket konstaterar att det inom högskolan inte kan göras direkt genom styrning av innehåll eller arbetssätt, men möjligen genom krav på kompetenser.

Åsikterna om vilka grupper som ska vara behöriga att antas till psykoterapeututbildningen går starkt isär, vilket kan kopplas till psykoterapins och psykoterapeututbildningens historia. Högskoleverket konstaterar att psykoterapeutexamen är en examen på avancerad nivå, vilket innebär att utbildningen bör bygga på en examen på grundnivå. Att kräva att sökande har en psykolog- eller läkarexamen, som är examina på avancerad nivå, strider mot principerna för examensstrukturen. Högskoleverket föreslår därför att det huvudsakliga behörighetskravet ska vara det gängse för en utbildning som leder till en examen på avancerad nivå, dvs. en examen på grundnivå. Vilken denna examen är bör vara ett beslut som varje utbildningsanordnare tar, utifrån den aktuella psykoterapeututbildningens inriktning. Eftersom psykoterapeututbildningen är en påbyggnad på examen på grundnivå är det, enligt verkets uppfattning, fel att kräva mellanliggande studier i psykoterapi. Högskoleverket föreslår därför att omfattningen på psykoterapeutexamen ökas från 90 till 120 högskolepoäng, genom att grundläggande psykoterapiutbildning läggs in i psykoterapeututbildningen.

Inledning

Uppdraget

Högskoleverket har tidigare utvärderat¹ landets psykoterapeututbildningar och påpekat kvalitetsbrister. Verket har också, på regeringens uppdrag, utrett hur kvaliteten i psykoterapeututbildningen kan förbättras.² Regeringen har den 10 mars 2011 (diarienummer U2011/1669/UH och U2010/3524/UH) uppdragit åt Högskoleverket att fortsätta utreda psykoterapeututbildningarna och att lämna förslag på åtgärder som krävs för att öka kvaliteten i utbildningarna. I uppdraget ingår att lämna

- förslag på åtgärder som leder till kvalitetsförbättringar i de grundläggande psykoterapeututbildningarna, dels med utgångspunkten att utbildningarna som i dag ska kunna ges utanför högskolan, dels med utgångspunkten att utbildningarna ska ges inom högskolan
- förslag på åtgärder som kan förbättra de praktiska delarna av utbildning som leder till psykoterapeutexamen
- en analys av hur behörighetskraven till utbildning som leder till psykoterapeutexamen tillämpas, och med utgångspunkt i denna analys, ge förslag på om, och i så fall hur, behörighetskraven behöver förtydligas.

För varje förslag som Högskoleverket lämnar ska verket

- analysera och redovisa de konsekvenser, inklusive ekonomiska och juridiska, som förslaget kan medföra för berörda parter
- kortfattat redovisa för- och nackdelar med övriga alternativ till lösningar som Högskoleverket har övervägt under utredningens gång
- beakta de skyldigheter som följer av Sveriges anslutning till Europeiska unionen
- lämna de författningsförslag som behövs.

I uppdraget har regeringen angett några utgångspunkter för utredningen: att de förslag som läggs fram inte bör leda till förändringar i andra högskoleutbildningar och att Högskoleverket ska beakta mångfalden av terapiinriktningar inom psykoterapin. Dessa punkter har beaktats i utredningen.

Högskoleverket ska samråda med berörda aktörer, som Socialstyrelsen, universitet och högskolor och enskilda utbildningsanordnare samt med representanter för arbetsgivare, studenter och psykoterapeuter som bedriver verksamhet i privat regi.

Hela uppdraget finns i bilaga 1.

1. Utvärdering av psykoterapeututbildningar vid universitet och enskilda utbildningsanordnare, Högskoleverkets rapportserie 2007:30.
2. Ökad kvalitet i psykoterapeututbildningen, Högskoleverkets rapportserie 2010:9.

Högskolelagstiftningen

I denna utredning har Högskoleverket sett ett behov av att tydliggöra vad lagstiftningen på högskoleområdet innebär för psykoterapeututbildningen.

I och med 1993 års högskolereform blev varje universitet och högskola myndigheter direkt under regeringen, med rätt och skyldighet att själva tolka lagstiftning. Samtidigt infördes så kallad mål- och resultatstyrning. Utöver en ramlagstiftning i högskolelagen (1992:1434) begränsar sig regeringens styrning av utbildningen till de mål som ska vara uppfyllda vid examen. Dessa framgår av de examensbeskrivningar som ingår i examensordningen, dvs. bilaga 2 till högskoleförordningen (1993:100). Högskolan bestämmer självständigt utformningen av de utbildningar som ges, med begränsningen att utbildningarna måste ge förutsättningar att uppnå målen. För kurser beslutar högskolan om både mål och innehåll. Det innebär att all reglering i form av antal timmar av specifika moment upphörde genom 1993 års reform. En konsekvens av att utbildningars innehåll inte är reglerade är att de kan få olika utformning, vilket ställer krav på såväl studenter som avnämare att sätta sig in i skillnader mellan utbildningar.

I och med 2007 års reform av högskolans utbildnings- och examensstruktur förlades all högre utbildning till en av tre nivåer, grundnivå, avancerad nivå eller forskarnivå. Det gäller såväl kurser som examina. Psykoterapeutexamen är en ”påbyggnadsexamen” och för tillträde till sådan utbildning krävs en examen på grundnivå. Det innebär i princip att psykoterapeututbildningen ska bygga på en högskoleexamen på grundnivå.

Utbildningsanordnare

Psykoterapeutexamen utfärdas av sju universitet och fem enskilda utbildningsanordnare (se bilaga 3). I denna rapport används för enkelhetens skull uttrycket ”utbildningsanordnare” om samtliga.

Hur arbetet bedrivits

De frågor Högskoleverket har fått i uppdrag att utreda har diskuterats med de tolv utbildningsanordnare som har tillstånd att utfärda psykoterapeutexamen. Verket har också samtalat med avnämare i form av personer i chefsställning i verksamheter där det bedrivs psykoterapi eller psykosocialt arbete. Vidare har Högskoleverket kontaktat organisationer som har koppling till området och talat med dem som förklarar sig intresserade av att medverka. Dessutom har verket talat med privatpraktiserande psykoterapeuter och studenter. Slutligen har Högskoleverket samrått med Socialstyrelsen, Socialdepartementet och Statens beredning för medicinsk utvärdering, SBU. Samtalen har förts vid möten eller per telefon. En lista över de personer Högskoleverket samtalat med finns i bilaga 2.

Syftet med samtalen har varit att få en bild av hur olika intressenter ser på de frågor verket har haft i uppdrag att utreda. Verket anser att avnämares

uppfattningar om de utbildningar som leder fram till yrkesexamina, som psykoterapeutexamen, är av stor vikt. Samtidigt är det en intressentgrupp som är svår att definiera och nå. Verket gör inga anspråk på att ha samtalat med en representativ grupp avnämare, men anser att samtalen belyst likheter och skillnader i uppfattning hos ett antal personer i ledande ställning, i olika slags verksamhet.

Högskoleverket vill tacka alla som avsatt tid och engagemang för att delta i arbetet. Ett särskilt tack går till Fredrik Lindencrona på Sveriges kommuner och landsting (SKL), för all hjälp med namn på lämpliga företrädare för arbetsgivare.

Psykotering

Av utredningsuppdraget framgär att Högskoleverket ska beakta mångfalden av terapiinriktningar inom psykotering. Högskoleverket har också mottagit önskemål om att utredningen tar upp skillnaden mellan psykotering och psykologisk behandling. Dessa frågor ligger till stor del utanför Högskoleverkets kompetensområde men är av betydelse för utredningen. De tas därför kort upp här.

Terapiinriktningar

En stor andel av de psykotereuter som är verksamma i dag har en utbildning som utgår från psykodynamiska teorier. Detta förhållande kommer att förändras som en konsekvens av att utbildning och behandling i allt större utsträckning är baserade på någon variant av kognitiv beteendeterapi (KBT). Genom att hälso- och sjukvården allt mer efterfrågar sådana kunskaper är det, enligt uppgift, inte ovanligt att psykodynamiskt skolade psykotereuter vidareutbildar sig i kognitiv beteendeterapi. Utvecklingen inom vård och forskning har dessutom gjort att dessa två teoretiska ramar, som många gånger uppfattats som varandras motsats, har närmat sig varandra utifrån ett gemensamt intresse av att arbeta evidensbaserat. Till det kommer att kunskapen om människans psyke har genomgått en så stark utveckling att det är svårt att veta hur psykotering kommer att utvecklas framöver. Många av de personer Högskoleverket talat med i samband med denna utredning beskriver hur intresset av att göra det som bäst gagnar den enskilda klienten är en grund för förståelse och samarbete mellan psykotereuter från olika traditioner.

Det är inte regeringens sak att slita eventuella tvister mellan olika skolbildningar på psykoteringområdet, så länge de bygger på vetenskap och beprövad erfarenhet. När det gäller utbildningen till psykotereut har regeringen dock, eftersom det är en examen, att utforma mål i examensbeskrivningen. Målen måste balansera mellan att faktiskt fungera som verktyg för samhällets kontroll av en yrkesgrupp som har ett ansvar inom hälso- och sjukvården, och att inte förhindra utveckling. Att utforma mål är därför en grannliga uppgift. De mål som finns för psykotereututbildningen utgår inte från någon viss tradition eller skolbildning, utan har den vetenskapliga grunden och beprövade erfarenheten som utgångspunkter. Det är Högskoleverkets uppfattning att målen i tillräcklig utsträckning tillgodoser behovet av mångfald.

Examensmålen är gemensamma för utbildningar oavsett inriktning. Inriktningen är däremot kopplad till möjligheten att få legitimation som psykotereut. Socialstyrelsen utfärdar legitimation baserat på psykotereutexamen, under förutsättning att den utbildning som ligger till grund för examen har någon av dessa inriktningar: psykoanalytisk/psykodynamisk individualpsyko-

terapi, kognitiv psykoterapi, beteendeterapi, kognitiv beteendeterapi, familjeterapi, gruppsykoterapi, barn-föräldraterapi och existentiell terapi. Det är naturligt att antalet inriktningar, och kanske framför allt grunden för indelning i inriktningar, ändras i takt med kunskapen om hur psykoterapi kan och bör användas.

Psykoterapi respektive psykologisk behandling

Många skilda uppfattningar om psykoterapeututbildningen går tillbaka på svårigheten att enas om vad som ska menas med psykoterapi.

Psykoterapi kan avgränsas på flera sätt. En sådan avgränsning är mellan de två begreppen psykoterapi och psykologisk behandling. Begreppen har vuxit fram i delvis olika historisk kontext och utan att ha definierats på ett tydligt sätt. Avgränsningen diskuteras av såväl av Socialstyrelsen³ som Högskoleverket⁴. Socialstyrelsen skriver att deras riktlinjer "... särskiljer psykologisk behandling, som primärt kan gälla patologi och behandling av specifika sjukdomstillstånd, från psykoterapi, som ofta fokuserar på anpassning och personlig utveckling och som inte alltid ryms inom hälso- och sjukvårdens ansvarsområde." Psykologisk behandling och psykoterapi skulle alltså vara sidoställda metoder som används i lite olika sammanhang. I Högskoleverkets tidigare rapport hävdas att det faktum att psykoterapeututbildningen leder till en examen som är legitimationsgrundande innebär att utbildningen i första hand är avsedd för hälso- och sjukvårdens behov. Med den begränsningen ville verket inte skilja mellan begreppen psykoterapi och psykologisk behandling. Såväl psykoterapeuter, både legitimerade och de som har kortare utbildningar i psykoterapi, som psykologer är dock verksamma både inom och utanför sjukvården. I stor utsträckning behandlar de psykisk ohälsa i vidare bemärkelse, från svårare psykiska sjukdomar till stöd i livskriser och sociala kriser. Om psykoterapi ska ses som en specifik metod, oavsett inom vilken verksamhet, bör den definieras genom sin specificitet, dvs. vad den åstadkommer som inte kan åstadkommas på annat sätt. Mot denna bakgrund finner Högskoleverket att svårigheten att skilja begreppen åt gör det vanskligt att basera ett regelverk på skillnaden. Vad det får för konsekvenser diskuteras i kapitlet Diskussion och slutsatser.

3. Socialstyrelsen: Nationella riktlinjer för vård vid depression och ångestsyndrom, Socialstyrelsen 2010.

4. Ökad kvalitet i psykoterapeututbildningen, Högskoleverkets rapportserie 2010:9 R.

Grundläggande psykoterapiutbildning

Regeringen har gett Högskoleverket i uppdrag att lämna förslag på åtgärder som leder till kvalitetsförbättring i den grundläggande psykoterapiutbildningen.

Den grundläggande psykoterapiutbildning som åsyftas är utbildning som krävs enligt examensbeskrivningen för att vara behörig att söka till psykoterapeututbildning:

Psykoterapeutexamen uppnås efter att studenten fullgjort kursfordringar om 90 högskolepoäng under en treårsperiod. Därtill ställs krav på

- avlagd psykologexamen (enligt 1982 års studieordning eller senare bestämmelser),
- läkarexamen med specialistkompetens i psykiatri eller barn- och ungdomspsykiatri,
- socionomexamen, eller
- annan motsvarande examen.

För de två sistnämnda grupperna krävs dessutom *grundläggande psykoterapiutbildning*⁵.

För sökande med antingen psykologexamen eller läkarexamen och specialisering i psykiatri finns alltså inte ett uttalat krav på grundläggande psykoterapiutbildning i examensbeskrivningen. Det beror på att de anses ha fått tillräckliga kunskaper genom sin grundutbildning (psykologerna) respektive specialisering (läkarna). För andra grupper av sökande krävs grundläggande psykoterapiutbildning utöver deras grundutbildning. Vad denna grundläggande psykoterapiutbildning ska omfatta framgår inte av examensbeskrivningen. Bland berörda intressenter är det dock underförstått att det som avses är något som motsvarar den så kallade steg 1-utbildning som tillkom efter 1977.

Psykoterapiutbildning efter 1977

Före 1977 gavs utbildning och träning i psykoterapi framför allt av föreningar och institut, som internutbildning vid vårdinstitutioner och i viss utsträckning inom psykologutbildningen. Utbildningarna byggde på olika teorier för att förklara och förstå psykiska processer. En statlig psykoterapiutbildning infördes 1978, bland annat för att öka antalet psykoterapeuter.

Den nya statliga utbildningen delades upp i två steg. Det första steget skulle ge en allmän orientering och dessutom tillräcklig kompetens för att ingå i ett team eller bedriva psykoterapi under handledning. Det andra steget skulle ge färdigheter att behandla vissa typer av problem och metodspecialisering. Efter

5. Ej kursiv i original.

avslutad hel utbildning, steg 1 och steg 2, skulle den examinerade vara behörig att självständigt bedriva psykoterapi. Båda stegen gavs alltså som statlig utbildning. Innehållet i det första steget specificerades i antal timmar teori, handledning etc.

Det var ett uttalat syfte att det första steget *både* skulle utgöra en vidareutbildning för olika yrkesgrupper som skulle ingå i psykoterapeutiska och psykiatriska vårdteam, och därmed få en utökad kompetens inom det egna yrkesområdet, *och* ge en grund för dem som skulle gå vidare till den fördjupade psykoterapiutbildningen, det andra steget. Detta dubbla syfte problematiserades redan i de första utvärderingar som gjordes av psykoterapiutbildningens första steg^{6,7}. Utvärderingarna konstaterade att man hade lyckats väl med syftet att utgöra en grund för den fortsatta utbildningen. Däremot uppfyllde ”steg 1-utbildningen” sämre kraven för en mer allmän utbildning för olika vårdyrken.

När dåvarande Universitets- och högskoleämbetet föreslog en förändrad utbildning⁸ tog de konsekvensen av att steg 1-utbildningen inte visat sig vara lämplig som allmän utbildning för vårdanställda. Psykoterapiutbildningen gjordes till en odelad påbyggnadsutbildning som omfattade 60 poäng (motvarande 90 högskolepoäng) och bara grupper med psykoterapi i sin grund- eller fortbildning gjordes behöriga att gå utbildningen. Dessa var psykologer, läkare med specialistutbildning i psykiatri enligt 1985 års studieordning och socionomer med den fortbildningskurs med inriktning mot psykoterapi som då planerades. Andra grupper, framför allt sjuksköterskor, sjukgymnaster och arbetsterapeuter, kunde tas in under förutsättning att de hade fortbildning med inriktning mot psykoterapi. Steg 1-utbildningen i sin dåvarande form fyllde därmed inte längre något syfte, och staten skulle inte längre ansvara för den. Utredningen beskriver hur man i stället ser att behovet av psykoterapeutisk allmänbildning borde uppfyllas: genom kontaktmannautbildningar, utbildningar i psykoterapeutiskt förhållningssätt osv. Ett exempel som nämns är SEJI-utbildningen (strukturerande, edukativa, jagstärkande interaktioner) i Stockholms läns landstings västra sjukvårdsområde. Detta slag av utbildningar skulle utgå från vårdens varierande behov. Sådana utbildningar finns fortfarande, men i mindre utsträckning. Ett exempel är en kurs i professionella samtal, 30 högskolepoäng, som ges vid Umeå universitet.

Utbildningen efter 1993

I och med 1993 års högskolereform infördes en *psykoterapeutexamen*. Att denna examen infördes torde hänga samman med att yrkesexamina normalt infördes för legitimerade grupper. Som redan beskrivits (se kapitel Inledning) innebar det att *mål* för utbildningen ställdes upp, medan den statliga regleringen av

6. Gunnar Bohman: Utvärdering av en statlig psykoterapiutbildning. En beskrivning över en skapelseprocess.

7. Psykoterapiutbildning vid universitetet i Umeå 1979-81. UHÄ-rapport 1982:29.

8. Högskolans psykoterapiutbildning, UHÄ-rapport 1985:14.

utbildningens *innehåll* upphörde. I beskrivningen av psykoterapeutexamen fanns en uppräknning av behöriga grupper, varav ”socioonomer med föreskriven komplettering” var en. När examensbeskrivningen gjordes om 2007 infördes ”grundläggande psykoterapiutbildning” som behörighetskrav på det sätt som fortfarande gäller.

Vilka grundläggande psykoterapiutbildningar finns i dag?

Trots att delningen av psykoterapiutbildningen i två steg formellt upphörde för ett kvarts sekel sedan lever den kvar i praktiken. Utbildningar som kallar sig ”grundläggande psykoterapiutbildning”, ”basutbildning i psykoterapi”, ”steg 1-utbildning” el. dyl. ges i dag av ett stort antal utbildningsanordnare. En översikt finns i bilaga 4. Utbildningsanordnarna är av olika slag. En del utbildningar ges inom den statliga högskolan, eller av enskilda utbildningsanordnare med tillstånd att utfärda psykoterapeutexamen, medan andra ligger helt utanför högskolan. Eftersom den sistnämnda gruppen inte står under statlig tillsyn eller ingår i något rapporteringssystem så finns det inte något enkelt sätt att kartlägga den. De utbildningar som tas upp i bilagan är därför bara exempel. Avsikten är att visa olika typer av utbildningsanordnare, liksom likheter och skillnader i några aspekter av utbildningarna. Högskoleverket vill påpeka att urvalet inte innebär att verket tagit ställning till utbildningarnas kvalitet.

Utbildningar inom den statliga högskolan

Av de sju universitet som ger psykoterapeututbildningen ger alla utom ett (Uppsala universitet) också en grundläggande utbildning i psykoterapi. Utbildningen ges ibland på samma institution som den som ger psykoterapeutprogrammet, ibland på en annan institution. Det finns också ett universitet och en högskola som ger grundläggande psykoterapiutbildning utan att ge utbildning till psykoterapeut, Linnéuniversitetet och Högskolan i Gävle.

Samtliga utbildningar ges på deltid. Omfattningen uppges vara antingen 45 eller 60 högskolepoäng, men skillnaden kan bero på huruvida handledning och egenterapi räknas in eller inte. För att vara behörig måste den sökande ha en högskoleutbildning, i allmänhet i form av en yrkesexamen. I de flesta fall ska den som söker till utbildningen ha ett par års relevant yrkeserfarenhet. Hon eller han måste också ha möjlighet att bedriva terapeutiskt arbete vid sidan av utbildningen, och några lärosäten anger att det krävs en anställning som ger sådana arbetsuppgifter.

Utbildningar hos enskilda utbildningsanordnare som ger psykoterapeututbildning

Samtliga fem enskilda utbildningsanordnare som har tillstånd att ge psykoterapeutexamen har också grundläggande psykoterapiutbildning. Även för dessa gäller att de ges på deltid och att omfattningen uppges motsvara antingen

45 eller 60 högskolepoäng. Som behörighet anges att de sökande ska ha utbildning i människovårdande yrke/vårdutbildning eller liknande, i de flesta fall exemplifierat genom en uppräkningslista av olika vårddycken. I de flesta fall är det krav på att studenten på sin arbetsplats ska ha psykoterapeutiska arbetsuppgifter som ”kan utgöra underlag för meningsfull handledning”. Tidigare yrkeserfarenhet kan också vara ett krav eller ge en fördel i urvalet bland de sökande.

Andra utbildningar som ges utanför högskolan

Som redan påpekats finns det ingen realistisk möjlighet att lista alla som ger utbildningar som de på något sätt antyder kan ge behörighet till psykoterapeututbildning. Den lista som finns i bilaga 4 är en exempelsamling som syftar till att visa bredden i utbildningsanordnare, och likheter och skillnader mellan utbildningarna.

De grundläggande psykoterapiutbildningarna i denna grupp ges av föreningar, institut, företag eller landsting. Det finns också en förening, sfKBT (intresséförening för KBT), som granskar och auktoriserar grundutbildningar med inriktning KBT. Utbildningarna är mer heterogena än i de två föregående grupperna. Flertalet har en inriktning mot antingen KBT, familjeterapi eller psykodynamisk terapi, men det kan också gälla en speciell terapiform, som bildterapi, hypnos eller så kallad Motivational Interviewing.

Eftersom dessa utbildningar står utanför högskolan kan utbildningsanordnarna inte ange omfattningen i högskolepoäng, men en del gör den jämförelsen. Utbildningarna ges alltid på deltid, men andelen av heltid är svårare att beräkna eftersom utbildningen beskrivs i termer av föreläsningstimmar etc. Studietiden varierar mellan tre och sex terminer på deltid.

Även kraven för behörighet varierar mer än för de utbildningar som ges av universitet eller enskilda utbildningsanordnare med tillstånd att ge psykoterapeutexamen. De flesta utbildningsanordnarna i denna grupp anger att de vänder sig till yrkesgrupper inom vården och att den sökande ska ha högskolebehörighet. Kravet på att de sökande faktiskt ska ha en högskoleutbildning är däremot inte lika uttalat. I några fall ställs inga krav på utbildning för behörighet, eller bara gymnasiekompetens. En speciell inriktning kan föra med sig särskilda krav, till exempel på konstnärlig utbildning eller kunskaper i hypnos.

Hälften av de utbildningsanordnare som tas upp i tabellen har ett uttalat krav på att den studerande ska ha anställning med ”inslag av psykoterapi” eller liknande formulering. Yrkeserfarenhet av en viss längd kan också vara ett krav.

En komplicerande faktor med utbildningsanordnare som står utanför högskolan och inte ger psykoterapeututbildning, är att det inte är ovanligt att de ger en grundläggande psykoterapiutbildning endast någon eller några få gånger, vilket kan göra det svårt att bedöma utbildningens kvalitet.

Psykologernas grundläggande psykoterapiutbildning

De grundläggande psykoterapiutbildningar som beskrivits ovan är alla sådana som ges i form av kurser som vänder sig till olika grupper. I psykologutbild-

ningarna ingår grundläggande psykoterapiutbildning som en del i det utbildningsprogram som leder till psykologexamen. Till skillnad från fristående grundläggande psykoterapiutbildningar behöver den utbildning som ingår i psykologprogrammen inte innehålla grundläggande moment i psykologi eftersom dessa moment ingått tidigare i programmet. Klientarbetet bedrivs i allmänhet vid en mottagning i anslutning till utbildningen, men kan också förläggas till primärvården eller psykiatri.

Läkarnas grundläggande psykoterapiutbildning

Grundläggande psykoterapi ingår i läkares specialisering i psykiatri. Hittills har läkarna i allmänhet följt någon av de fristående grundläggande psykoterapiutbildningar som beskrivits ovan. Genom Institutet för professionell utveckling av läkare i Sverige (IPULS) pågår för närvarande ett arbete för att hitta en mer ändamålsenlig utbildning i psykoterapi som ska vara gemensam för alla läkare som specialiserar sig i psykiatri.

Den grundläggande psykoterapiutbildningens plats i vården

Som nämnts ovan tillkom den grundläggande psykoterapiutbildningen för att även passa andra grupper med behov av kunskaper i psykoterapi. Högskoleverket har inga aktuella uppgifter om hur de som deltar i grundläggande psykoterapiutbildning fördelar sig på blivande psykoterapeuter respektive övriga. Det intryck verket fått är dock att en majoritet av dem som gått en grundläggande psykoterapiutbildning inte går vidare till en utbildning till psykoterapeut. Flera av de avnämare Högskoleverket talat med beskriver ett stort behov av ”steg 1-are”, medan intresset för att anställa, eller låta vidareutbilda till, legitimerad psykoterapeut är mer begränsat.

Behovet av psykoterapeutisk kompetens i vården kan belysas av de senaste årens satsningar på kompetensutveckling. Regeringen gav 2007 Socialstyrelsen i uppgift att utreda vilka åtgärder som behövs för att stärka den psykosociala kompetensen inom primärvården. I sin redovisning av uppdraget⁹ föreslår Socialstyrelsen att huvudmännen bör satsa på vidareutbildning av bland annat kuratorer för att bättre kunna erbjuda samtalsbehandling. Bakgrunden är ett ökat behov av psykosocial kompetens, inte bara för lätta och medelsvåra ångest- och depressionstillstånd, eller psykosomatiska symptom, utan också för sådant som viktproblem eller rökavvänjning. Enligt Socialstyrelsen är det framför allt kognitiv beteendeterapi som är den lämpliga behandlingsformen, och av det följer att tyngdpunkten i vidareutbildningen bör vara sådan terapi. Socialstyrelsen rekommenderar däremot inte någon viss omfattning på vidare-

9. Psykosocial kompetens i primärvården. Socialstyrelsens förslag till åtgärder för att öka tillgången till psykosocial kompetens i primärvården. Socialstyrelsen, november 2007.

utbildningen. Regeringen har också gett Socialstyrelsen i uppdrag¹⁰ att fördela medel till landstingen för att stödja utbildning inom evidensbaserad psykologisk behandling. I sin slutredovisning i mars 2011¹¹ skriver Socialstyrelsen att en majoritet av de utbildningar som landstingen ordnat varit grundläggande psykoterapiutbildningar med inriktning mot KBT. Valet av inriktning har varit starkt kopplat till den så kallade rehabiliteringsgarantin som varit aktuell samtidigt.

Sammantaget innebär dessa satsningar att resurserna ofta styr mot kortare utbildningar i psykoterapi. Högskoleverkets intryck är också att av allt som kan betraktas som psykoterapi i vid mening (givet att det inte finns någon ordentlig samsyn om vad som ska anses vara psykoterapi) så tycks en mycket stor del utföras av personer som bara har den grundläggande utbildningen. Socialstyrelsen rekommenderar att de som bara har denna utbildning endast ska få utöva psykoterapi ”under handledning” men det är bara en rekommendation och den kan vara svår att upprätthålla om det inte finns någon som skulle kunna handleda anställd på samma arbetsplats.

I samtal som Högskoleverket fört inom denna utredning framkommer att den grundläggande psykoterapiutbildningen till stor del ersatt olika slags vidareutbildningar för vårdpersonal. Den uppfattas som ”ett starkt varumärke”, något man till exempel kan skriva i platsannonser. Andra slags vidareutbildningar kanske skulle passa bättre, men en arbetsgivare kan vilja säga att alla anställda har grundläggande psykoterapiutbildning, och inte vara intresserad av att satsa tid och pengar på något annat.

Bredd i utbildningen

Flera tidigare utredningar^{12, 13} har rekommenderat att den grundläggande psykoterapiutbildningen bör ge bred kunskap om de viktigaste psykoterapiformerna. Argumentet har varit att utbildningen ska kvalificera för fortsatta studier inom samtliga psykoterapiinriktningar och ge studenterna en gemensam grund inför psykoterapeututbildningen. I denna utredning har Högskoleverket diskuterat önskemålet om bredd i den grundläggande psykoterapiutbildningen med utbildningsanordnarna. En vanlig uppfattning bland dem är att utbildningens teoretiska del bör innehålla en orientering om vanliga terapiformer, och att utbildningen bör ge generiska kompetenser, men att den kliniska delen måste vara specialiserad. Det finns dock några som uttryckt uppfattningen att utbildningen även kliniskt borde vara bred.

10. Uppdrag att utbetala medel för att stödja utvecklingen av ökad kompetens inom evidensbaserad psykologisk behandling. Diarienummer S2007/5552/HS.

11. Utvecklingen av kompetens inom evidensbaserad psykologisk behandling. Redovisning av utbetalda medel till landstingen, Socialstyrelsen, 2011.

12. Utbildning i psykoterapi och psykosocialt arbetssätt. Huvudbetänkande från utredningen om psykoterapiutbildning. UKÄ-rapport 1975:24.

13. Ökad kvalitet i psykoterapeututbildningen, Högskoleverkets rapportserie 2010:9 R.

Önskemål om reglering av den grundläggande utbildningen

I samtal med olika intressenter har det framkommit ett mycket starkt önskemål om att den grundläggande psykoterapiutbildningen ska regleras. Det har också kommit enstaka önskemål om att utbildningen borde ges enbart av universitet eller högskolor. Dessa önskemål uttrycks framför allt i termer av att utbildningarna varierar allt för mycket och att deras kvalitet inte är säkerställd. Det framkommer också mer direkt kritik mot utbildningarna, som att de studerande inte själva ska behöva skaffa klienter till utbildningens praktiska del.

Önskemålet att reglera utbildningen handlar till stor del om att det finns en oro för att personer med utbildning av dubbiös kvalitet kan anställas inom vården, alternativt driva terapi i egen verksamhet, med risker för patient-säkerheten som följd. Företrädare för vården ger också uttryck för en önskan att kunna veta att de som anställs har en bra utbildning.

Däremot beskriver utbildningsanordnarna inte några större svårigheter med att bedöma de sökandes förkunskaper. Dels har flera utbildningsanordnare egna grundläggande kurser i psykoterapi, dels är andras kurser mer eller mindre kända. Studenter antas inte om de kommer från grundläggande utbildningar med dålig eller okänd kvalitet, enligt utbildningsanordnarna.

Psykoterapeututbildningens praktiska delar

Enligt uppdraget ska Högskoleverket lämna förslag på åtgärder som kan göra psykoterapeututbildningens *praktiska delar* bättre.

Utbildningens praktiska delar är framför allt de utbildningsterapier som ingår som obligatoriskt moment. Kravet är normalt ett visst (minsta) antal klienter och ofta krävs både längre och kortare terapier. Eftersom studenterna ska tjänstgöra inom en verksamhet där de kan ha psykoterapeutiska arbetsuppgifter (se nedan) hämtar studenterna i de flesta fall sina klienter till utbildningsterapin från denna verksamhet. Utbildningsmomentet består i att studenten diskuterar terapin med en handledare, anställd av utbildningsanordnaren. Det är vanligt att diskussionen utgår från en video- eller ljudupptagning av terapin. I praktiken avgör handledaren om kravet på klinisk utbildning är uppfyllt.

Krav på samtidig tjänstgöring

Enligt examensbeskrivningen ska studenten ”under utbildningen ha haft deltidstjänstgöring med psykoterapeutiska uppgifter”. Att examensbeskrivningen kräver att studenter måste vara yrkesverksamma för att kunna antas är unikt. I de samtal som förts med olika intressenter inom denna utredning kommer det fram ett stort missnöje med tjänstgöringskravet, men också en osäkerhet om vad som skulle kunna vara lösningen. Kravet på tjänstgöring är kopplat till flera olika problem:

- Kravet innebär att endast den som är anställd eller har egen verksamhet, och dessutom har psykoterapeutiska arbetsuppgifter, kan antas. Eftersom arbetsuppgifterna ska intygas av en arbetsledare eller motsvarande, är det dock svårt för egna företagare att antas. Det vanliga är att de som går psykoterapeututbildning gör det parallellt med arbete som de redan har, men med en nedsättning i tjänsten. Det innebär alltså att möjligheten att antas, och sedan följa utbildningen, är beroende av beslut som fattas av arbetsgivare. Även om arbetsgivare godkänner ledighet, kan nedsättningen vara illusorisk: i själva verket inskränker den sig kanske till att man får vara ledig bara när det är schemalagd undervisning, och för övrigt arbeta som vanligt. Kravet på tjänstgöring är svårt att förena med principen att högre utbildning inte är avsedd för en specifik arbetsplats.
- Det är oklart hur tjänstgöringen är kopplad till utbildningen. Kravet för att examineras är att utbildningsmålen är uppfyllda, men det finns inga särskilda mål för det arbete som utförs inom ramen för tjänstgöringen, trots att den är ett specifikt krav. Utbildningsanordnarna uppger att det är viktigt att studenten finns i en miljö där det bedrivs psykoterapi. Mer

specifikt uppger man att studenten får erfarenhet av att diskutera klienter, delta i teamarbete och få kunskaper om rutiner inom psykiatrin. En vanlig inställning bland utbildningsanordnarna är att de, till exempel genom sina egna erfarenheter av psykiatrin, har god insyn i vad studenterna gör på sin arbetsplats. Det är dock inte detsamma som att besluta vad som ska vara uppnått med arbetet, och kontrollera att det har uppnåtts.

- Konstruktionen innebär ett oklart ansvar för utbildningen. Utbildningsanordnaren har antagit studenten och är därmed skyldig att tillse att det finns förutsättningar att genomföra utbildningen. Utbildningsanordnaren ansvarar för att se till att studenten uppfyllt utbildningens mål men har ingen möjlighet att styra den verksamhet där studenten i praktiken inhämtar en stor del av de färdigheter som psykoterapiutbildningen ska leda till. Det har hänt att studenter förlorat arbetet, eller fått ändrade arbetsuppgifter, vilket inneburit att förutsättningarna radikalt förändrats utan att utbildningsanordnaren har någon kontroll över dem. Eftersom tjänstgöringen ofta fungerar som bas för att rekrytera klienter till de terapier som ingår i utbildningen, ligger ansvaret för en stor del av utbildningen dessutom på studenterna. På en direkt fråga säger en del av utbildningsanordnarna att det är principiellt felaktigt att studenterna ska ha ansvaret för att ordna de terapier som utbildningens kliniska del består av. Att det inte förefaller diskuteras så mycket verkar snarast bero på att så i stort sett alltid varit fallet. Konstruktionen innebär också ett oklart ansvar för handledningen. Utbildningsanordnaren ansvarar för att handledningen uppfyller krav ur utbildningssynpunkt, men verksamhetschefen, och ytterst vårdgivaren, svarar för att handledningen är adekvat inom ramen för vårdens ansvar för patienten.

Liten klinisk erfarenhet

I en utvärdering av psykoterapeututbildningarna¹⁴ framhöll Högskoleverket att det förekom att studenter hade kontakt med för få patienter, med alltför likartade patienter eller med patienter som inte hade psykiatrisk diagnos. Som framgår av föregående avsnitt avgörs urvalet av klienter i stor utsträckning av den verksamhet som bedrivs där studenten är anställd. Om verksamheten är starkt specialiserad, vilket inte är ovanligt inom psykiatrin, kommer tillgången på olika slags patienter att vara begränsad. Ett klagomål som kommit från flera av dem Högskoleverket talat med är att studenterna bara tränar sig på patienter med en enda diagnos, medan verkliga patienter har en mer komplex sjukdomsbild. En uppfattning som återkommer är att det krävs omfattande träning för att bli psykoterapeut. Det antal utbildningsterapier som krävs för att bli godkänd på utbildningen förutsätts bara vara en del av alla terapier som studenten bedriver på sin arbetsplats.

14. Utvärdering av psykoterapeututbildningar vid universitet och enskilda utbildningsanordnare, Högskoleverkets rapportserie 2007:30 R.

Behörighetsreglerna

I uppdraget ingår att lämna en analys av hur behörighetskraven tillämpas och utifrån analysen göra förslag på eventuella förtydliganden.

För att antas till utbildning som leder till psykoterapeutexamen krävs

- avlagd psykologexamen (enligt 1982 års studieordning eller senare bestämmelser),
- läkarexamen med specialistkompetens i psykiatri, barn- och ungdomspsykiatri eller rättspsykiatri,
- socionomexamen och dessutom grundläggande psykoterapiutbildning eller
- annan motsvarande examen och dessutom grundläggande psykoterapiutbildning.

Det är de krav som ställs i examensbeskrivningen i högskoleförordningen. Utbildningsanordnaren kan ställa ytterligare krav, som dock måste vara helt nödvändiga för att studenten ska kunna klara utbildningen (7 kap. 31 § högskoleförordningen).

Utbildningsanordnarnas särskilda behörighetskrav

Psykoterapeututbildningen ges i dag av sju universitet och fem enskilda utbildningsanordnare, varav en har statsbidrag. De ställer alla upp detaljerade särskilda behörighetskrav, men kraven skiljer sig inte mycket åt mellan dem.

Krav på föregående utbildning

I princip alla utbildningsanordnarna kräver att ”annan motsvarande examen” ska vara en högskoleexamen om minst 180 högskolepoäng. Att det är en vårdutbildning, eller utbildning till ett ”människovårdande yrke”, av något slag kräver de flesta, men tolkningen varierar. Ett exempel är att några är beredda att anta sökande med en examen i beteendevetenskap, medan andra inte är det. Andra utbildningar kan också accepteras om de innehåller psykologikurser i viss omfattning. Annat som värdesätts är att det är yrkesexamina, eller att det är andra examina efter sammanhållna program.

Det förekommer att det ställs ett uttryckligt krav på att den sökande ska ha skrivit uppsats på (minst) kandidatnivå.

Utbildningsanordnarna ställer krav på att den grundläggande psykoterapiutbildningen ska ha haft viss omfattning, utformning och nivå. Antalet handledningstimmar kan till exempel vara specificerat. Det förekommer också att den åtminstone i första hand ska ha haft samma inriktning som det psykoterapeutprogram ansökan avser. Alternativt kan ”rätt” inriktning vara ett plus i urvalet bland sökande, vilket kan vara en stor fördel vid högt söktryck. Om

utbildningen har ”fel” inriktning förekommer det att den sökande uppmanas att komplettera på lämpligt sätt.

När den sökande har en annan grundläggande psykoterapiutbildning än den som utbildningsanordnaren själv ger bedöms utbildningen utifrån schema, kursplaner, kompetens hos lärare och handledare etc., såvida utbildningen inte redan är välkänd.

Krav på yrkeserfarenhet

Praktiskt taget alla utbildningsanordnarna kräver att den sökande ska ha haft minst två års yrkesverksamhet med psykoterapeutiska arbetsuppgifter efter grundutbildning och grundläggande psykoterapiutbildning. Läkare med specialistkompetens i psykiatri kan dock undantas från kravet. Några specificerar att det måste ha varit minst halvtid, några att det ska vara under handledning, eller att det kan räcka med arbete inom psykiatrisk vård.

Krav på egenterapi

De flesta utbildningsanordnarna kräver att den sökande ska ha gått igenom egenterapi. I de flesta fall är kravet att den ska ha omfattat minst 50 timmar individuellt eller 100–120 timmar i grupp, men det förekommer betydligt lägre krav.

Övriga krav

Det är vanligt att personlig lämplighet bedöms genom intervjuer, och vikten av dessa intervjuer poängteras av många. Det förekommer också krav på referenspersoner.

Synpunkter på behörighetskraven

I den utredning som föregick införandet av en statlig psykoterapiutbildning¹⁵ var det en central tanke att psykoterapi bör organiseras i team. Utbildningen skulle därför vara öppen för olika yrkeskategorier, och i den utbildningsplan som antogs listas en lång rad yrkesgrupper och dessutom ”övriga”. Det är därför inte förvånande om de psykoterapeuter som verkat länge är en heterogen grupp. När utbildningen sågs över 1985 begränsades behörigheten till psykologer, läkare med specialistutbildning i psykiatri och fortbildade socionomer, men med möjlighet för andra grupper att antas.

I denna utredning har Högskoleverket diskuterat behörighetskraven med utbildningsanordnarna. De synpunkter som framförts gäller dels vilka grupper som bör vara behöriga, dels det lämpliga i uttrycket ”annan motsvarande examen”.

15. Utbildning i psykoterapi och psykosocialt arbetssätt. Huvudbetänkande från utredningen om psykoterapiutbildning. UKÅ-rapport 1975:24.

Vilka grupper bör vara behöriga?

Ingen fråga är så kontroversiell som frågan om vilka grupper som ska vara behöriga att söka till psykoterapeututbildningen. Uppfattningarna varierar mycket: alltifrån att utbildningen helt och hållet bör vara förbehållen psykologer, till att en lång rad grupper, som genom utbildning eller yrkeserfarenhet kan antas ha god kännedom om den mänskliga naturen, ska vara behöriga till utbildningen. Skillnaderna i uppfattning hänger antagligen delvis samman med synen på vad psykoterapi är: en angelägenhet bara för dem som har ingående kunskaper i psykologi (som psykologer) eller något som till stor del bygger på personliga egenskaper och djup insikt i vad det innebär att vara människa. Det finns också skilda uppfattningar om betydelsen av forskningsanknytning och djup i utbildningen.

Även när det gäller de olika yrkesgrupper som faktiskt studerar på psykoterapeututbildningarna finns det rakt motsatta uppfattningar bland utbildningsanordnarna. Det kan finnas flera anledningar, som utbildningens inriktning eller att man rekryterat studenter med olika omfattande föregående yrkeserfarenhet. Eftersom många går psykoterapeututbildningen först efter flera års yrkesarbete kan deras grundutbildning dessutom vara ganska olik den utbildning som finns i dag. Vårdutbildningarna har till exempel utvecklats, med högre krav på vetenskaplighet än förr. I de samtal utredningen fört har det inte framkommit någon tydlig skillnad i uppfattning om sjuksköterskor, sjukgymnaster och arbetsterapeuter, tre grupper som kan tänkas ha "motsvarande examen".

Dessa skillnader i uppfattning om vilka utbildningar som är lämpliga som grund för psykoterapeututbildningen finns också bland de avnämare som Högskoleverket talat med. En synpunkt som framförts är att det är värdefullt att undervisningen är baserad på team sammansatta av grupper som arbetar inom hälso- och sjukvården.

Bakom diskussionen om olika gruppers lämplighet för att bli psykoterapeuter finns också fackliga intressen. Inom hälso- och sjukvården, det område som utbildningen främst riktar sig till, finns det knappast några tjänster som psykoterapeut. Det innebär att det kan bli en strid om vem som ska få utföra vilka arbetsuppgifter.

"Annan motsvarande examen"

Det finns alltså en möjlighet att antas med "annan motsvarande examen". Vad som ska anses vara motsvarande måste utbildningsanordnarna avgöra. Kravet på samtidig tjänstgöring innebär dock i praktiken en begränsning av vilka som kan antas och flera utbildningsanordnare tvekar att anta andra än sådana grupper som får anställning inom hälso- och sjukvården.

De flesta av de intervjuade tycker att det är bra med en möjlighet till motsvarandebedömning, av olika skäl. Skäl som framförts av någon eller några utbildningsanordnare är att behörighetskrav bör utformas så att de inte utesluter studenter från andra länder, att olika grupper berikar varandra under

utbildningens praktiska delar och att en begränsning till alltför få grupper skulle kunna innebära att rekryteringsunderlaget blir för litet. Så gott som alla utbildningsanordnare vill dock se en skärpning av regeln för att den ska bli lättare att hantera, och för att få vägledning.

En sak är de allra flesta överens om: behörighetskraven skapar mycket heterogena studentgrupper, vilket är svårt att hantera. Psykologerna, som har betydligt mer omfattande studier i psykologi bakom sig än övriga grupper, har redan läst en stor del av de teoretiska momenten. Tillsammans med läkarna har de också redan en examen på avancerad nivå.

Undantag från behörighetskraven

Högskoleförordningens behörighetskrav gäller inte vid uppdragsutbildning. Av förordning (2002:760) om uppdragsutbildning framgår att den som deltar i uppdragsutbildning vid universitet eller högskola kan få examensbevis även om han eller hon saknar behörighet för tillträde till högskoleutbildning. Samtliga utbildningsanordnare uppger dock att de tillämpar samma behörighetskrav vid uppdragsutbildning som vid ordinarie utbildning, eller skulle ha gjort det om de hade haft uppdragsutbildning.

Diskussion och slutsatser

Psykoterapiutbildning har utretts flera gånger och dessa utredningar, tillsammans med de samtal Högskoleverket fört med ett stort antal intressenter inom ramen för denna utredning, visar att det finns ett flertal krav som inte går att förena. Området förefaller också plågat av ett antal konflikter som försvårar möjligheterna att hitta bra lösningar. I detta kapitel vill verket peka på vilka problem som finns och diskutera möjliga lösningar.

Användning av psykoterapi inom olika verksamheter

Flera av de personer Högskoleverket talat med har gett uttryck för oro när det gäller vårdens organisation, tillgång på resurser och kompetens för att ta hand om patienter med psykisk ohälsa. Det gäller inte minst patienter som kan vara aktuella att behandla med psykoterapi. Behandlingen av psykisk ohälsa har i stor utsträckning förskjutits från psykiatrin till primärvården men där finns inte alltid psykoterapeutisk kompetens. Det gäller inte minst personer med tillräcklig kompetens för att ta ansvar för diagnoser och beslut om behandling. Kraven på psykoterapeutisk kompetens påverkas också av att sådan behandling enligt uppgift blir alltmer aktuell för somatiska sjukdomar som stroke och diabetes, och riskbeteenden som överkonsumtion av alkohol.

Det är rimligt att blivande psykoterapeuter förbereds för olika slags verksamhet. Om kravet på tjänstgöring i praktiken innebär krav på anställning inom den psykiatriska vården, kommer problem och arbetssätt i andra verksamheter att missgynnas. Det kan gälla primärvård, företagshälsovård och socialtjänst, som kommer i kontakt med ett stort antal personer med depression, ångest och sociala problem.

Vidareutbildning eller yrkesexamen?

Högskoleverket kan konstatera att psykoterapeututbildningen har en struktur som starkt avviker från högskolans övriga utbildningar.

I praktiken fungerar psykoterapeututbildningen som en vidareutbildning inom ramen för en anställning, vilket inte är en uppgift för ordinarie högskoleutbildning. Det mest uppenbara skälet är att utbildningen är kopplad till en specifik arbetsplats genom kravet på samtidig tjänstgöring. Om en arbetsgivare inte är intresserad av att låta en anställd vidareutbilda sig, till exempel för att det ofta hänt att anställda sedan slutat för att öppna egen verksamhet, kan möjligheten att utbilda sig till psykoterapeut i praktiken vara stängd. Genom de krav på arbetserfarenhet i flera omgångar som dessutom ställs har utbildningen mer karaktär av återkommande utbildning, än av avgränsad programutbildning till ett yrke. Till det kommer att studentens livserfarenhet spelar en framträdande roll i psykoterapeututbildningen. Att så mycket tycks

handla om individens egenskaper är något som passar dåligt ihop med högskoleutbildning, som snarare kännetecknas av objektivitet och likformighet.

Psykoterapeututbildningen rekryterar förhållandevis gamla studenter. Medianåldern när de börjar på psykoterapeutprogrammet är ca 45 år, dvs. de är ca 48 år när de är färdiga. Bakom sig har de då dels tidigare studier, dels i många fall omfattande yrkesverksamhet. Det är knappast rimligt att examen, och legitimation som psykoterapeut, kommer så sent i yrkeslivet. Att detta förhållande inte väcker större uppmärksamhet hänger nog samman med uppfattningen att psykoterapi kräver lång livserfarenhet av sin utövare. Motsvarande resonemang kan dock föras för andra yrken. En läkare med många års erfarenhet är till exempel rimligen en bättre läkare än en som nyligen examinerats. Med mer erfarenhet kommer normalt mer kvalificerade arbetsuppgifter.

Det är också svårt att se psykoterapeututbildningen som yrkesutbildning genom svårigheten att avgränsa mot andra yrkesutbildningar. Psykoterapi bedrivs framför allt av psykologer, läkare, socionomer, sjuksköterskor, sjukgymnaster och arbetsterapeuter som vidareutbildat sig. Psykoterapi är en metod (eller en grupp metoder) som inte bara kan användas av olika yrkesgrupper, utan i stor utsträckning måste göra det eftersom psykoterapeuter knappast har någon egen yrkesidentitet inom hälso- och sjukvården, den verksamhet som utbildningen framför allt utbildar för.

Högskoleverket har förstått att hälso- och sjukvården behöver ett flertal utbildningar på det psykosociala området, av olika längd och med olika inriktning, som fyller varierande behov. Detta spektrum av utbildningar ingår i vårdens normala kompetensutveckling och utbildningarna kan naturligtvis ges av högskolan. Olika utbildningar i psykoterapi är några av dessa utbildningar. När det gäller psykoterapeuter måste utbildningen också, enligt uppgift, många gånger kompletteras med vidareutbildning och auktorisation inom psykoterapeutens subspecialitet.

Det är alltså inte självklart vilken status psykoterapeututbildningen ska ha. Däremot är det Högskoleverkets uppfattning att om utbildningen ska leda till en reglerad examen så ska det vara på högskolesystemets villkor. Vad det innebär diskuteras i nästa avsnitt.

Psykoterapeututbildningen inom examensordningen

Psykoterapeutexamen ingår i examensordningen, dvs. i den reglerade delen av högskoleutbildningen. Det är en högskoleexamen på avancerad nivå, vilket innebär att utbildningen till åtminstone större delen ska bestå av kurser på avancerad nivå. Eftersom tanken bakom nivåindelningen är att varje nivå bygger på den föregående nivån ska studenten normalt ha en tidigare examen på grundnivå för att antas till psykoterapeututbildning. Att en tidigare examen krävs betyder att kunskaper och färdigheter från den tidigare utbildningen ligger till grund för psykoterapeututbildningen. Det kan jämföras med att dagens psykoterapeututbildning bygger på två examina på avancerad nivå, psykolog- och läkarexamen. Det har också framförts att innehållet i många

kurser på psykoterapeututbildningen motsvarar innehållet i kurser inom psykologutbildningen.

När psykoterapeutexamen infördes innebar det att tanken att psykoterapeut är ett yrke sanktionerades. Med tanke på de svårigheter som finns att definiera vad som menas med psykoterapi, eller vem som ska bedriva psykoterapi, är det lämpliga i detta beslut något att fundera över.

Påbyggnad på vilken examen?

Att psykoterapeutexamen är på avancerad nivå innebär alltså att den ska byggas på en examen på grundnivå. Däremot är det inte enkelt att säga vilken eller vilka. I examensbeskrivningen räknas psykologer, läkare med specialisering inom psykiatri, socionomer och "motsvarande examen" upp som de grupper påbyggnadsutbildningen vänder sig till. Uppräkningen är inte bara en blandning av examina på grundnivå och avancerad nivå, det är också svårt att se vad de tre namngivna examina har gemensamt som skulle kunna motsvaras av en "annan" examen.

Ingen yrkesexamen på grundnivå är en självklar kandidat eftersom ingen ger den grund i psykoterapi som normalt skulle byggas på i en utbildning på avancerad nivå. För generella examina finns ett krav på progression i ett huvudområde. Eftersom det inte finns huvudområden för yrkesexamina finns inte samma krav på progression för dem. Utbildningsanordnarna kan därför vara friare i sin bedömning av vilken examen på grundnivå som är lämplig.

Som beskrevs i inledningen till denna rapport är en konsekvens av 1993 års högskolereform att utbildningar kan få olika utformning. Det var till och med ett av syftena bakom reformen. Examensmålen för psykoterapeutexamen definierar vad som är gemensamt för examen, och varje utbildningsanordnare som har examenstillstånd har att tolka målen. Som för andra examina sätter examensmålen alltså gränsen för vad som ska anses vara en psykoterapeutexamen. Att mångfald i utformningen av utbildningar är kvalitetsdrivande var också en utgångspunkt för högskolereformen. Karolinska institutet anger till exempel att deras psykoterapeututbildning speciellt syftar till att ge kompetens för att verka inom offentligt finansierad psykiatri. Det är alltså ett medvetet ställningstagande. Andra syften med, och därmed annat innehåll i, utbildningen är fullt möjliga, så länge de inte strider mot examensmålen. Vilka som är behöriga att söka till psykoterapeututbildningen bör därför hänga samman med utbildningens inriktning. Högskoleverket anser att utbildningsanordnarna bör ha bäst förutsättningar, utifrån den utformning och inriktning de gett sin psykoterapeututbildning, att avgöra vilken examen på grundnivå som de sökande bör ha.

Två "psykoterapeututbildningar"

Psykoterapeututbildningens första "steg" försvann när den statliga utbildningen gjordes odelad efter 1985. Trots det lever den tudelade utbildningen kvar, men

utan att det är synligt i utbildningssystemet, dvs. utan att motsvaras av olika examina.

Den grundläggande psykoterapiutbildningen verkar i stor utsträckning stå på egna ben, dvs. inte följas av den legitimationsgrundande psykoterapeututbildningen. Högskoleverket får därför intrycket att det snarast handlar om två psykoterapeututbildningar, varav den ena är mer omfattande och kvalificerad än den andra. För en utomstående är dock likheten mellan många av de grundläggande psykoterapiutbildningar som ges (se bilaga 4) och psykoterapeutprogrammen slående: de vänder sig till ungefär samma grupper, har likartat upplägg, krav på samtidig yrkesverksamhet, egenerapi osv.

Hur bred den grundläggande psykoterapiutbildningen bör vara måste enligt verkets uppfattning bero på vad utbildningen ska användas till. I verkets samtal med utbildningsanordnare har några framfört att en så kort utbildning inte kan lära ut alla former av psykoterapi och att de som gått igenom den grundläggande psykoterapiutbildningen måste kunna använda en metod tillräckligt väl. Om den grundläggande utbildningen inte byggs på till en hel psykoterapeututbildning kan det dock innebära problem att vara för specialiserad, eftersom även ”steg 1-terapeuten” kan ställas inför klienter med olika behov. En oro som kommit fram i samtalen är att klienterna kanske inte får vad de behöver, och önskar få, utan vad den personal de möter kan ge.

En beskrivning av skillnaden mellan de två stegen som haft stort genomslag är att den grundläggande utbildningen ska ge kompetens att bedriva psykoterapi ”under handledning” medan den som genomgått hela psykoterapeututbildningen kan arbeta självständigt. Som nämnts tidigare är detta en rekommendation med oklar status. För anställda inom hälso- och sjukvården finns regler för ansvar. Grundregeln i patientsäkerhetslagen (2010:659) är att den som arbetar inom hälso- och sjukvård själv bär ansvaret för hur han eller hon fullgör sina arbetsuppgifter. Med ansvaret följer en förväntan om att man inte går utanför sin kompetens. I detta fall innebär det en förväntan om att den som inte har en fullständig psykoterapeututbildning bedriver psykoterapi under handledning. För dem som verkar utanför hälso- och sjukvården är situationen en annan. Om de bedriver egen verksamhet, eller arbetar inom en verksamhet där det inte finns någon organisation för det psykoterapeutiska arbetet, är det risk för att de inte får den handledning de behöver.

Psykoterapeuter och psykologer

Psykologutbildningen, som tidigare var en rent akademisk utbildning, har i dag mer klinisk prägel. Samtidigt har psykoterapeututbildningen formaliserats och akademiserats. Resultatet är att utbildningarna närmast sig varandra och ett överlapp har uppstått. Den svårighet att definiera psykoterapibegreppet som beskrivs i ett tidigare kapitel får inte bara betydelse för psykoterapeututbildningen, utan också för psykologutbildningen.

Examensmålen för psykologer tar upp både psykoterapi och psykologisk behandling. Den examinerade psykologen ska dels ha fördjupad förmåga att

bedriva psykologisk behandling, dels kunna bedriva psykoterapi, men under handledning. Målen tycks alltså utgå från att psykologisk behandling är skild från och underordnad psykoterapi. Om så är fallet är det rimligt att psykologer måste studera vidare för att kunna bedriva psykoterapi självständigt, vilket är ett mål för psykoterapeutexamen. Det är dock svårt att sakligt motivera skillnaden. Alternativt ska psykologisk behandling ses som något ospecifikt, medan psykoterapi skulle vara en specifik metod. Det är emellertid knappast så begreppen används i praktiken. Psykologisk behandling och psykoterapi skiljer sig mer åt inom respektive begrepp än mellan begreppen. Sveriges psykologförbund har uppmärksammat regeringen på detta och framfört önskemål om att målen för psykologexamen ändras så att psykologernas rätt att bedriva psykoterapi klagas. Det är Höskoleverkets uppfattning att om dessa examensmål ska kvarstå bör de utgå från en tillräckligt tydlig definition av skillnaden i kompetens för att de utbildningsanordnare som utfärdar psykologexamen ska kunna operationalisera målen. Det är också rimligt att målen för psykologexamen och för psykoterapeutexamen samordnas i relevanta delar.

Reglering av ”den grundläggande psykoterapiutbildningen”

Som beskrivits tidigare så finns det starka önskemål om att den grundläggande psykoterapiutbildningen ska regleras. Att det skulle kunna göras genom statlig reglering av innehållet är dock inte möjligt. Universitet och högskolor bestämmer sedan 1993 själva mål, innehåll och arbetsformer för de kurser de ger. Vad gäller utbildningar som ligger utanför högskolan (dvs. ges av till exempel företag) har det naturligtvis aldrig funnits någon möjlighet för regeringen att reglera innehållet.

En förändring av kravet för tillträde till psykoterapeututbildningen kan däremot fungera som en indirekt styrning. I dag krävs en ospecifik ”grundläggande psykoterapiutbildning” men det är i princip möjligt att kvalificera kravet. Höskoleverkets uppfattning är dock att det inte är någon bra lösning. Att kräva basala kunskaper i psykoterapi för att det inte ingår i de sökandes grundutbildning väcker frågan om det verkligen är en påbyggnadsutbildning i psykoterapi för dem. Redan dagens utformning av examensbeskrivningen är dessutom ett brott mot huvudregeln att behörighetskrav för utbildningar på avancerad nivå är utbildningsanordnarens ansvar (7 kap. 31 § högskoleförordningen), och en fortsatt reglering skulle permanenta brottet. Examensbeskrivningarnas funktion är också att visa vad som krävs för att få en examen, inte att ange tillträdeskrav.

Om tillträdeskrav ändå ska användas för att påverka de grundläggande psykoterapiutbildningar som ges, är frågan alltså hur det tekniskt bör göras. I ett fall som till någon del liknar detta, utbildning till yrkeslärare där själva yrkeskunskaperna inte ingår i lärarutbildningen, har frågan om förkunskaper lösts i en förordning (2011:326) som stadgar att en lärare endast är behörig att undervisa i de yrkesämnen för vilka lärarens yrkeskunskaper är relevanta. Vilka yrkeskunskaperna är framgår sedan av en kompletterande föreskrift. En

liknande modell skulle eventuellt kunna användas för behörighet till psykoterapeututbildning. I föreskriften skulle relevant psykoterapikompetens definieras, oavsett var eller hur den införskaffats.

Rätt att bedriva psykoterapi

Som nämnts har Högskoleverket fått intrycket att önskemålet att den grundläggande psykoterapeututbildningen ska regleras till stor del handlar om oro för att otillräckligt utbildade personer erbjuder psykoterapi. För de klienter som söker psykoterapi är det svårt att bedöma kvalitetsskillnader, anser många av dem verket talat med. Det är säkert riktigt, men inte lätt att göra något åt. Det finns ett visst skydd för klienter genom att bara den som har legitimation som psykoterapeut får kalla sig psykoterapeut (4 kap. 5 § patientsäkerhetslagen). Den som har ett annat legitimationsyrke (till exempel psykolog eller sjuksköterska) har också det personliga ansvar som följer med legitimationen. I olika sammanhang har det rests krav på att rätten att behandla psykiska tillstånd ska begränsas på samma sätt som det i dag inte är tillåtet för andra än hälso- och sjukvårdspersonal att till exempel behandla cancer. 2009 års Behörighetsutredning¹⁶ diskuterar utförligt denna fråga. Utredningen konstaterar att det saknas studier som visar vilka metoder som kan anses skadliga eller vilka tillstånd som bör förbehållas hälso- och sjukvårdspersonal. Utredningen hänvisar också till människors rätt att själva välja av vem och på vilket sätt de ska behandlas. Behörighetsutredningen anser att det skulle innebära stora svårigheter att precisera vilka psykiska sjukdomar respektive vilka metoder som skulle omfattas, och föreslår ingen lagändring. Högskoleverket kan bara konstatera att en ändring av patientsäkerhetslagen i detta avseende inte verkar vara en framkomlig väg att komma till rätta med missbruk av psykoterapi.

Egenterapi

Ett inslag i psykoterapeututbildningen är så kallad egentterapi. Sådan terapi ingår av tradition i psykoterapeututbildning, bland annat med motiveringen att terapeuten själv är ett så viktigt verktyg att det är nödvändigt att ha en god självinsikt. Uppfattningen om egentterapi skiljer sig dock mellan olika terapiskolor, och i och för sig rimliga skäl framförs både för och emot. Högskoleverket konstaterar att egentterapins berättigande inte är en fråga som regeringen bör ta ställning till. Examensbeskrivningen innehåller mål i form av bland annat färdigheter, men inte hur dessa mål ska uppnås, och bör inte heller i fortsättningen innehålla något krav på egentterapi. Om en utbildning omfattar egentterapi ska den dock, som alla andra delar av utbildningen, vara kopplad till mål som studenten examineras mot, även om de kan vara svåra att formulera. Ett intyg på att studenten deltagit ett visst antal timmar kan knappast utgöra examination. I examensbeskrivningen finns målet att studenten ska ”visa förmåga att fortlöpande utveckla självkännet och empatisk förmåga”.

16. Kompetens och ansvar. Betänkande av 2009 års Behörighetsutredning, SOU 2010:65.

Motsvarande mål finns dock för alla vårdutbildningar inom högskolan och är knappast så specifikt att det bara kan uppnås genom egenterapi.

Utbildningsterapier

Som nämnts tidigare är det en vanlig uppfattning att det antal utbildningsterapier som formellt krävs är alldeles för litet. Det förväntas lösa sig genom det arbete studenten ska bedriva på deltid. Det innebär dock att en omtalat viktig del av utbildningen till mycket stor del ligger utanför den utbildning som utbildningsanordnaren ansvarar för. Hur omfattande denna ”utanförstående” del är kommer dessutom att variera från student till student, vilket väcker frågan om vilka krav utbildningsanordnaren egentligen examinerar mot.

Högskoleverket har tidigare föreslagit att psykoterapeututbildningens omfattning ändras från 90 högskolepoäng till 180 högskolepoäng, i praktiken tre år på heltid i stället för på halvtid. Den kliniska erfarenheten i form av deltidstjänstgöring skulle integreras i utbildningen. Förslaget har mötts av blandade reaktioner. Även om flera har ansett att tanken är riktig, avvisar de flesta förslaget som alltför kostnadsdrivande och orealistiskt. Karolinska institutet och Ersta Sköndal högskola står till en del utanför denna diskussion. Deras utbildningar skiljer sig från de andra genom att de tar ett betydligt större ansvar för utbildningens kliniska del. Även Ericastiftelsen har uttryckt intresse för avtal om samarbete, i deras fall med Stockholms läns BUP-organisation. Karolinska institutet poängterar att det har krävt en avsevärd arbetsinsats, och kanske inte hade lyckats utan den relation de sedan gammalt har med landstinget. Privatiseringen av primärvård och psykiatrisk vård har dessutom inte gjort situationen enklare. För andra utbildningsanordnare skulle motsvarande ansvar antagligen vara betydligt svårare att ta.

Som Högskoleverket ser det, är problemet inte att utbildningen ges på halvfart parallellt med att studenten arbetar. Det handlar i stället om vad som ska uppnås, och hur det kontrolleras. Oavsett hur den kliniska utbildningen ordnas, genom anställning i vården, praktikplatser eller genom att utföras på en klinik knuten till utbildningsanordnaren, är det utbildningsanordnarens skyldighet att definiera mål och examinera studenten mot målen. Det betyder att utbildningen ska ge den kompetens som krävs för psykoterapeutexamen. Om 90 högskolepoäng inte räcker för önskvärt antal terapier och annan klinisk verksamhet, och en utökning av utbildningen inte är aktuell, måste kravet på klinisk kompetens sänkas. Högskoleverket anser att det är nödvändigt att utbildningsanordnarna tar hela ansvaret för psykoterapeututbildningen fram till examen.

Förslag på ny psykoterapeutexamen

Högskoleverket föreslår att psykoterapeutexamen görs om så att den bättre uppfyller kraven på en högskoleexamen på avancerad nivå. Förslaget innebär att utbildningen tydligare bygger på en högskoleexamen på grundnivå. Utbildningsanordnaren avgör, utifrån innehåll och inriktning på den aktuella psykoterapiutbildningen, vilken eller vilka examina på grundnivå som ger en tillräcklig grund.

Eftersom de examina på grundnivå som kan vara aktuella inte har kunskaper i psykoterapi i sina examensmål behöver psykoterapeututbildningen ge även grundläggande kunskaper i psykoterapi. Omfattningen av psykoterapeutexamen föreslås därför ändras från nuvarande 90 högskolepoäng till 120 högskolepoäng. För att undvika missförstånd och klargöra att psykoterapeututbildningen är en påbyggnadsutbildning föreslår Högskoleverket att examensbeskrivningen preciserar att det därtill ställs krav på avlagd examen på grundnivå. Att ökningen är mindre än den omfattning nuvarande grundläggande psykoterapiutbildning vanligen har motiveras av att det rimligen finns samordnings fördelar. Som en följd av den föreslagna ändringen av examensbeskrivningen föreslår Högskoleverket också att 7 kap. 29 § högskoleförordningen ändras.

Enligt nuvarande examensbeskrivning ska psykoterapeututbildningen ges på deltid. Högskoleverket föreslår att detta krav stryks. På samma sätt som för all högskoleutbildning är det utbildningsanordnaren som avgör om utbildningen ska ges på hel- eller deltid. Målen för psykoterapeutexamen föreslås inte ändras. De formulerades så sent som 2007 och inga synpunkter på dem har framförts i utredningen. Högskoleverket föreslår också att kravet på deltidstjänstgöring med psykoterapeutiska uppgifter tas bort. Om det innebär att målen för psykoterapeutexamen inte kan uppfyllas, bör regeringen se över målen.

Konsekvenser som förslaget kan medföra för berörda parter

För utbildningsanordnarna innebär Högskoleverkets förslag till ny psykoterapeutexamen att utbildningsplaner och kursplaner måste göras om. För utbildningsanordnarna kan förslaget också i praktiken innebära att kraven på och formerna för utbildningens praktiska inslag ses över. Ändringen av examensbeskrivningen torde innebära att utbildningsanordnarna måste söka nytt examenstillstånd.

För studenterna får förslaget att stryka kravet på att utbildningen ges på deltid inga konsekvenser så länge utbildningsanordnarna väljer att fortsätta att ge utbildningen på deltid. *Psykologer* skulle inte vara förhindrade att söka in till psykoterapeututbildningen men deras behov av utbildning i psykoterapi skulle i stor utsträckning behöva lösas på annat sätt. Högskoleverket erfar att Sveriges

psykologförbund arbetar för att psykologer vidareutbildar sig till specialister i psykologisk behandling i stället för till psykoterapeuter. Det är alltså möjligt att psykologernas situation löses på annat sätt. Som redan nämnts pågår en utredning inom IPULS för att hitta en utformning av grundläggande psykoterapiutbildning som bättre passar *läkarnas* behov. Om regeringen beslutar att ändra psykoterapeututbildningen i enlighet med förslaget ovan förutsätter Högskoleverket att IPULS utökar sin utredning så att den omfattar en mer fullständig utbildning i psykoterapi.

För *verksamheter* som behöver psykosocial kompetens, och som i dag i stor utsträckning täcker behovet genom grundläggande psykoterapiutbildning, skulle behovet få tillgodoses genom olika slags vidareutbildning. På vanligt sätt ansvarar verksamhetschef eller motsvarande, vid anställning eller vidareutbildning, för att personalens kompetens motsvarar vårdens behov.

En konsekvens av förslaget är att det blir en tydligare koppling mellan beteckningen ”psykoterapeut” och psykoterapeutexamen. Det blir svårare att antyda att man är psykoterapeut utan att vara legitimerad. Det bör också resultera i att socionomer, som inte har en grundutbildning som är kopplad till en legitimation, i större utsträckning utövar psykoterapi under legitimationsansvar.

Ekonomiska konsekvenser

Högskoleverket ska redovisa ekonomiska konsekvenser för berörda parter av de förslag som lämnas. Eventuella effekter på studiemedelskostnaderna ska också redovisas.

Den förändring av psykoterapeututbildningen som Högskoleverket föreslår innebär en förlängning med 30 högskolepoäng. Utbildningen ska dock inkludera den grundläggande psykoterapiutbildningen, och resultatet är en mindre total omfattning på utbildningen till psykoterapeutexamen än i dag. Förslaget bör därför vara ekonomiskt neutralt för utbildningsanordnarna, eftersom de, med ett undantag, även ger grundläggande psykoterapiutbildning.

För de statliga utbildningsanordnarna gäller att hur stor del av takbeloppet som tas i anspråk avgörs av hur de kurser klassas som ingår i nuvarande utbildningar, respektive skulle ingå i den utbildning som föreslås. Högskoleverket har funnit att kurser inom den grundläggande psykoterapiutbildningen, liksom de kurser som ingår i psykoterapeutprogrammen, till helt övervägande del klassificeras inom medicinskt utbildningsområde, varför förslaget inte heller påverkar avräkningen inom takbeloppet.

Om den föreslagna utbildningen ges på heltid skulle det kunna innebära ökade kostnader för studenterna, i form av utebliven inkomst och studieskulder. Eftersom Högskoleverkets bedömning är att utbildningen troligen kommer att ges på deltid även i fortsättningen, bör förslaget dock vara ekonomiskt neutralt även för studenterna. Det innebär att statens kostnader för studiemedel antagligen inte heller påverkas.

Författningsförslag

Förslag till förordning om ändring i högskoleförordningen (1993:100)

7 kap. 29 §

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

<p>Grundläggande behörighet till ett utbildningsprogram som leder till en sådan yrkesexamen på avancerad nivå som enligt examensordningen förutsätter viss legitimation eller viss tidigare avlagd examen har den som fått angiven legitimation eller avlagt angiven examen. Grundläggande behörighet har även den som har förutsättningar enligt 28 § första stycket 2. Detta gäller dock inte i fråga om utbildningsprogram som leder till en sådan yrkesexamen som förutsätter legitimation.</p>	<p><i>Grundläggande behörighet till ett utbildningsprogram som leder till en sådan yrkesexamen på avancerad nivå som enligt examensordningen förutsätter viss legitimation har den som fått angiven legitimation. Grundläggande behörighet till ett utbildningsprogram som leder till en sådan yrkesexamen på avancerad nivå som enligt examensordningen och anslutande föreskrifter förutsätter en tidigare avlagd examen har den som fått en sådan examen. Grundläggande behörighet har även den som har förutsättningar enligt 28 § första stycket 2. Detta gäller dock inte i fråga om utbildningsprogram som leder till en sådan yrkesexamen som förutsätter legitimation.</i></p>
---	---

Förslag till ändring i bilaga 2 till högskoleförordningen (1993:100)

Psykoterapeutexamen

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

<p>Omfattning</p> <p>Psykoterapeutexamen uppnås efter att studenten fullgjort kursfordringar om 90 högskolepoäng under en treårsperiod. Därtill ställs krav på</p> <ul style="list-style-type: none">• avlagd psykologexamen (enligt 1982 års studieordning eller senare bestämmelser),• läkarexamen med specialistkompetens i psykiatri eller barn- och ungdomspsykiatri,• socionomexamen, eller• annan motsvarande examen. <p>För de två sistnämnda grupperna krävs dessutom grundläggande psykoterapiutbildning.</p>	<p>Omfattning</p> <p>Psykoterapeutexamen uppnås efter att studenten fullgjort kursfordringar om 120 högskolepoäng. Därtill ställs krav på avlagd examen på minst grundnivå. Högskolan får meddela närmare föreskrifter om kravet på examen.</p>
---	--

<p>Mål</p> <p>För psykoterapeutexamen skall studenten visa sådan kunskap och förmåga som krävs för behörighet som psykoterapeut.</p> <p>Kunskap och förståelse</p> <p>För psykoterapeutexamen skall studenten</p> <ul style="list-style-type: none"> • visa kunskap om områdets vetenskapliga grund och insikt i aktuellt forsknings- och utvecklingsarbete samt kunskap om sambandet mellan vetenskap och beprövad erfarenhet och sambandets betydelse för yrkesutövningen, • visa fördjupad kunskap om och förståelse för olika psykoterapiformer, olika psykiska sjukdomstillstånd samt psykiatrisk diagnostik, och • visa kunskap och förståelse för relevanta samhälls- och familjeförhållanden som påverkar individer och grupper. <p>Färdighet och förmåga</p> <p>För psykoterapeutexamen skall studenten</p> <ul style="list-style-type: none"> • visa förmåga att på ett fördjupat sätt integrera teoretisk kunskap och klinisk tillämpning, • visa sådana fördjupade färdigheter som krävs för att självständigt genomföra diagnostiska bedömningar samt upprätta, genomföra och kritiskt utvärdera psykoterapeutiska behandlingsprogram inom ett av områdena individual-, grupp- eller familjeterapi, • visa förmåga att kritiskt och självständigt granska, bedöma och använda relevant information samt diskutera nya fakta, företeelser och frågeställningar med olika grupper 	<p>Mål</p> <p>För psykoterapeutexamen ska studenten visa sådan kunskap och förmåga som krävs för behörighet som psykoterapeut.</p> <p>Kunskap och förståelse</p> <p>För psykoterapeutexamen ska studenten</p> <ul style="list-style-type: none"> • visa kunskap om områdets vetenskapliga grund och insikt i aktuellt forsknings- och utvecklingsarbete samt kunskap om sambandet mellan vetenskap och beprövad erfarenhet och sambandets betydelse för yrkesutövningen, • visa fördjupad kunskap om och förståelse för olika psykoterapiformer, olika psykiska sjukdomstillstånd samt psykiatrisk diagnostik, och • visa kunskap och förståelse för relevanta samhälls- och familjeförhållanden som påverkar individer och grupper. <p>Färdighet och förmåga</p> <p>För psykoterapeutexamen ska studenten</p> <ul style="list-style-type: none"> • visa förmåga att på ett fördjupat sätt integrera teoretisk kunskap och klinisk tillämpning, • visa sådana fördjupade färdigheter som krävs för att självständigt genomföra diagnostiska bedömningar samt upprätta, genomföra och kritiskt utvärdera psykoterapeutiska behandlingsprogram inom ett av områdena individual-, grupp- eller familjeterapi, • visa förmåga att kritiskt och självständigt granska, bedöma och använda relevant information samt diskutera nya fakta, företeelser och frågeställningar med olika grupper
---	---

<p>och därmed bidra till utveckling av yrket och verksamheten, och</p> <ul style="list-style-type: none"> • visa förmåga att med berörda parter muntligt och skriftligt redogöra för åtgärder och behandlingsresultat samt i enlighet med relevanta författningar dokumentera dessa. <p>Värderingsförmåga och förhållningssätt</p> <p>För psykoterapeutexamen skall studenten</p> <ul style="list-style-type: none"> • visa förmåga att fortlöpande utveckla självkänedom och empatisk förmåga, • visa förmåga att med helhetssyn på människan göra åtgärdsbedömningar utifrån relevanta vetenskapliga, samhälleliga och etiska aspekter med särskilt beaktande av de mänskliga rättigheterna, • visa förmåga att identifiera etiska aspekter på eget forsknings- och utvecklingsarbete, • visa fördjupad förmåga till ett professionellt förhållningssätt gentemot klienter och deras närstående, • visa insikt om betydelsen av lagarbete och samverkan med andra yrkesgrupper, och • visa förmåga att identifiera sitt behov av ytterligare kunskap och att fortlöpande utveckla sin kompetens. <p>Självständigt arbete (examensarbete)</p> <p>För psykoterapeutexamen skall studenten inom ramen för kursfordringarna ha fullgjort ett självständigt arbete (examensarbete).</p>	<p>och därmed bidra till utveckling av yrket och verksamheten, och</p> <ul style="list-style-type: none"> • visa förmåga att med berörda parter muntligt och skriftligt redogöra för åtgärder och behandlingsresultat samt i enlighet med relevanta författningar dokumentera dessa. <p>Värderingsförmåga och förhållningssätt</p> <p>För psykoterapeutexamen ska studenten</p> <ul style="list-style-type: none"> • visa förmåga att fortlöpande utveckla självkänedom och empatisk förmåga, • visa förmåga att med helhetssyn på människan göra åtgärdsbedömningar utifrån relevanta vetenskapliga, samhälleliga och etiska aspekter med särskilt beaktande av de mänskliga rättigheterna, • visa förmåga att identifiera etiska aspekter på eget forsknings- och utvecklingsarbete, • visa fördjupad förmåga till ett professionellt förhållningssätt gentemot klienter och deras närstående, • visa insikt om betydelsen av lagarbete och samverkan med andra yrkesgrupper, och • visa förmåga att identifiera sitt behov av ytterligare kunskap och att fortlöpande utveckla sin kompetens. <p>Självständigt arbete (examensarbete)</p> <p>För psykoterapeutexamen ska studenten inom ramen för kursfordringarna ha fullgjort ett självständigt arbete (examensarbete).</p>
---	---

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

<p>Övrigt</p> <p>För psykoterapeutexamen skall studenten under utbildningen ha haft deltids-tjänstgöring med psykoterapeutiska uppgifter.</p> <p>För psykoterapeutexamen skall också de preciserade krav gälla som varje högskola själv bestämmer inom ramen för kraven i denna examensbeskrivning.</p>	<p>Övrigt</p> <p>För psykoterapeutexamen ska också de preciserade krav gälla som varje högskola själv bestämmer inom ramen för kraven i denna examensbeskrivning.</p>
--	--

Förhållande till EU

Av utredningens direktiv framgår att verket ska beakta de skyldigheter som följer av Sveriges anslutning till Europeiska unionen i de förslag som läggs fram. Verket tolkar detta som att föreslagna ändringar av psykoterapeututbildningen inte i onödan ska försvåra för svenska psykoterapeuter att arbeta utomlands, eller för utländska psykoterapeuter att arbeta här.

Erkännande av utbildning

För sökande med utbildning från annat EU-land finns en överenskommelse, direktiv 2005/36/EG, om ömsesidigt erkännande av vissa yrkeskvalifikationer ("reglerat yrke") som bland annat rör psykoterapeuter. Att ett yrke är reglerat kan dock ha olika betydelse i respektive land. Regleringen kan avse enbart en specifik användning av titeln, men det kan också vara så att titeln inte är reglerad, men det är reglerat vem som får bedriva psykoterapi.

Av de länder som omfattas av direktivet är psykoterapeut reglerat som yrke i åtta länder: Finland, Liechtenstein, Nederländerna, Polen, Schweiz, Sverige, Tyskland och Österrike. Utbildningarna till psykoterapeut i dessa länder bygger på en befintlig profession, i allmänhet läkare, psykolog och någon eller några andra. Till skillnad från i Sverige är lärare och pedagoger omnämnda i flera länder. Utbildningarna ges i allmänhet på deltid och varierar då mellan två och fem år.

Situationen för inresande psykoterapeuter från andra länder

Sökande från annat EU-land (utbildningslandet) kan få svensk legitimation som psykoterapeut efter prövning av Socialstyrelsen, under förutsättning att psykoterapeutyrket i utbildningslandet är jämförbart med yrket i Sverige, och att utbildningarna inte skiljer sig väsentligt till innehåll och längd. Dessutom krävs att yrket är rättsligt reglerat i utbildningslandet och att den sökande uppfyller utbildningslandets krav. Om utbildningarna skiljer sig åt kan Socialstyrelsen kräva kompensationsåtgärder, till exempel ett lämplighetsprov.

Om psykoterapeut inte är ett reglerat yrke i det land den sökande kommer från kan hon eller han ändå få svensk legitimation, men bara under förutsättning att hon eller han under de senaste tio åren arbetat som psykoterapeut i minst två år, i utbildningslandet eller i annat EU-land där yrket inte är reglerat.

Ett tiotal psykoterapeuter från andra länder ansöker om svensk legitimation per år. Uppskattningsvis hälften får sin ansökan godkänd. Avslagen beror oftast på att psykoterapeutyrket inte är reglerat i utbildningslandet eller på att den sökande har en inriktning som inte kan ligga till grund för legitimation i Sverige. Om den svenska utbildningen förändras kan det få konsekvenser för inresande, i den mån förändringarna innebär begränsningar av behörighet eller utökning av utbildningen.

Situationen för svenska psykoterapeuter som vill arbeta utomlands

En svensk psykoterapeut som vill arbeta i ett annat EU-land kan göra det utan begränsningar om landet inte har lagstiftning som reglerar användandet av yrkestiteln eller utövandet av yrket. Om landet däremot har sådan lagstiftning görs det en prövning av landets behöriga myndighet.

Det finns ingen aktuell, samlad statistik över personer som sökt få sin svenska utbildning erkänd i något annat land där utbildningen (också) är reglerad. Socialstyrelsen kan utfärda intyg som styrker att en person har svensk legitimation, och därmed svensk utbildning. Sådana intyg diarieförs inte, varför det är svårt att undersöka hur många de är. Enligt uppgift från de tjänstemän som handlägger dessa frågor händer det nästan aldrig. Förfrågningar från behöriga myndigheter i andra länder är lika sällsynta. Socialstyrelsens uppfattning är därför att det antagligen är mycket sällsynt att svenska psykoterapeuter söker sig utomlands. Om en förändring av den svenska psykoterapeututbildningen leder till att psykoterapeuter är yngre när de examineras är det möjligt att fler väljer att arbeta utomlands. Konsekvensen för dem av en förändring av utbildningen beror både på hur utbildningen förändras och vilket land som är mottagare.

Konsekvenser av förslaget

Om psykoterapeutexamen ändras så att den får en tydligare karaktär av påbyggnad på till exempel vårdutbildningar på grundnivå så är det inte självklart att det får några konsekvenser för psykoterapeuter som kommer till Sverige. De utbildningar som finns i andra länder där psykoterapeut är ett reglerat yrke varierar och kan vara mer lika en tidigare svensk utbildning, eller mer lika den föreslagna nya utbildningen. Motsvarande resonemang gäller för dem som gått den nya utbildningen i Sverige och sedan vill arbeta i ett annat EU-land. För psykologer och läkare med specialisering i psykiatri eller psykoterapi som vill bedriva psykoterapi i ett annat land än Sverige och där yrket är reglerat är det inte heller självklart att de skulle bedömas annorlunda än i dag. Både psykolog och läkare är för övrigt reglerade yrken i de aktuella länderna, vilket innebär att dessa yrkesgruppers kvalifikationer ändå bedöms enligt direktiv 2005/36/EG.

Bilaga 1: Uppdraget

REGERINGEN

Utbildningsdepartementet

Regeringsbeslut

I:11

2011-03-10

U2011/1669/UH,
U2010/3524/UH (delvis)

Högskoleverket

Box 7851

103 99 STOCKHOLM

Uppdrag att utreda psykoterapeututbildningar

Bakgrund

Högskoleverket redovisade våren 2007 en utvärdering av psykoterapeututbildningar (Utvärdering av psykoterapeututbildningar vid universitet och enskilda utbildningsanordnare, Rapport 2007:30 R). Högskoleverket pekade i rapporten på bristande kvalitet i flera hänseenden. Regeringen beslutade den 2 april 2009, mot bakgrund av Högskoleverkets rekommendationer i rapporten, att återkalla tillstånd att utfärda examen för sju enskilda utbildningsanordnare.

Regeringen beslutade samma dag att ge Högskoleverket i uppdrag att utreda psykoterapeututbildningen och att bl.a. föreslå hur en ökad kvalitet i utbildningen skulle säkerställas. Den 31 maj 2010 redovisade Högskoleverket uppdraget i rapporten Ökad kvalitet i psykoterapeututbildningar, Rapport 2010:9 R (U2010/3524/UH).

Regeringens beslut

Regeringen uppdrar åt Högskoleverket att fortsatt utreda psykoterapeututbildningarna och att lämna förslag på åtgärder som krävs för att öka kvaliteten i utbildningarna. I uppdraget ingår att lämna

- förslag på åtgärder som leder till kvalitetsförbättringar i de grundläggande psykoterapeututbildningarna dels med den utgångspunkten att utbildningarna, som i dag, ska kunna ges utanför högskolan, dels med den utgångspunkten att utbildningarna ska ges inom högskolan,
- förslag på åtgärder som kan förbättra de praktiska delarna av utbildning som leder till psykoterapeutexamen,
- en analys av hur behörighetskraven till utbildning som leder till psykoterapeutexamen tillämpas, och med utgångspunkt i denna analys, ge förslag på om, och i så fall hur, behörighetskraven behöver förtydligas.

Förslagen bör inte leda till förändringar i andra utbildningar inom högskolan.

Under uppdragets genomförande ska Högskoleverket beakta den mångfald av terapiinriktningar som finns inom psykoterapin.

För varje förslag som Högskoleverket lämnar ska verket

- analysera och redovisa de konsekvenser, inklusive ekonomiska och juridiska, som förslaget kan medföra för berörda parter,
- kortfattat redovisa för- och nackdelar med övriga alternativ till lösningar som Högskoleverket har övervägt under utredningens gång,
- beakta de skyldigheter som följer av Sveriges anslutning till Europeiska unionen, och
- lämna de författningsförslag som behövs.

De redovisade ekonomiska konsekvenserna ska inkludera eventuella effekter på studiemedelskostnaderna.

Högskoleverket ska under utredningens gång samråda med berörda aktörer, såsom Socialstyrelsen, universitet och högskolor och enskilda utbildningsanordnare samt med representanter för arbetsgivare, studenter och psykoterapeuter som bedriver verksamhet i privat regi.

Högskoleverket ska fortlöpande rapportera till Regeringskansliet (Utbildningsdepartementet) om arbetets gång.

Uppdraget ska redovisas till Regeringskansliet (Utbildningsdepartementet) senast den 30 december 2011.

Skälen för regeringens beslut

Psykoterapeututbildningarna ger en kompetens som är efterfrågad av många patienter. De stora kvalitetsbrister som påvisats inom psykoterapeututbildningarna behöver åtgärdas för att patientsäkerheten ska kunna säkerställas. Det är angeläget att psykoterapeututbildningarnas kvalitet och organisation ger en god grund för legitimerade psykoterapeuter.

Förslagen i Högskoleverkets rapport Ökad kvalitet i psykoterapeututbildningar innebär att ett flertal utbildningar som i dag kan vara behörighetsgivande för tillträde till utbildning som leder till en psykoterapeutexamen i fortsättningen inte skulle vara det, vilket minskar rekryteringsunderlaget till utbildningen. Nuvarande utbildning föreslås också förlängas från 90 till 180 högskolepoäng genom att den kliniska praktiken integreras i utbildningarna. Vidare föreslås att socionomutbildningen och specialistsjuksköterskeutbildningen förlängs, en förlängning som i detta sammanhang är svår att motivera med tanke

på den relativt låga andelen studenter från dessa utbildningar som läser vidare till en psykoterapeutexamen.

Psykoterapeututbildningarnas konstruktion är ovanlig inom högskolan och berör ett antal intressenter förutom staten, såsom landsting, kommuner, enskilda utbildningsanordnare, studenter och klienter eller patienter. Det är därför särskilt viktigt att konsekvenserna av förändringar i fråga om utbildningarna analyseras noggrant.

Mot bakgrund av ovan framförda skäl anser regeringen att det behövs en kompletterande utredning för att de påvisade kvalitetsbristerna och andra problem som eventuellt finns med psykoterapeututbildningarna ska kunna lösas på ett tillfredsställande sätt.

På regeringens vägnar

Jan Björklund

Mikaela Staaf

Kopia till

Socialdepartementet/FS
Socialstyrelsen
Uppsala universitet
Lunds universitet
Göteborgs universitet
Umeå universitet
Linköpings universitet
Karolinska institutet
Beteendeterapeutiska Föreningen, Uppsala
Center för Kognitiv Psykoterapi och Utbildning
Ericastiftelsen
Ersta Sköndal högskola, S:t Lukas utbildningsinstitut
Göteborgs Psykoterapi Institut
Hägmark Psykoterapi och konsult AB för Linnéstadens Psykoterapi
Institut (LPI)
Otterhällans Institut för Psykoanalys psykoterapi och utbildning
Handelsbolag
Psykoterapisällskapet i Stockholm AB
Stockholms Akademi för Psykoterapeututbildning
Svenska Institutet för kognitiv psykoterapi
Svenska psykoanalytiska föreningen
Sveriges Kommuner och Landsting

Bilaga 2: Intervjuer

Inom denna utredning har samtal förts med följande personer, varav en del som företrädare för respektive verksamhet.

Företrädare för utbildningsanordnare

Center för kognitiv psykoterapi och utbildning i Göteborg: Carina Andersson, Anna Ehnvall, Kristina Gyllensten och Tommy Nordin.

Ericastiftelsen: Gunnar Carlberg, May Nilsson och Fredrik Olhammar.

Ersta Sköndal högskola: Björn Elwin och Teci Hill.

Göteborgs universitet: Göran Sandell.

Karolinska institutet: Annika Lindgren och Bo Vinnars.

Linköpings universitet: Lars Back.

Lunds universitet: Håkan Johansson och Gardar Viborg.

Stockholms akademi för psykoterapeututbildning: Birgitta Elmquist och Leif Havnesköld.

Stockholms universitet: Gunilla Berglund, Stephan Hau och Pia Risholm Mothander.

Svenska institutet för kognitiv psykoterapi: Poul Perris.

Umeå universitet: Ellinor Salander Renberg och Ylva Semelius.

Uppsala universitet: Helena Danell, Annelie Holmstedt, Ata Kaderi, Johan Waara och Bengt Westling.

Avnämare

Karin Aleberg-Lövgren, enhetschef Södermalms stadsdelsförvaltning, Stockholm.

Olav Bengtsson, divisionschef BUP, Stockholms läns landsting.

Kersti Ejeby och *Klara Sternbrink,* chef respektive enhetschef för Gustavsbergs vårdcentral.

Eeva Espalani och *Pia Litzell Berg,* äldrepsykiatrisamordnare respektive medarbetare, Psykiatri Södra Stockholm.

Johan Franck, verksamhetschef Centrum för psykiatrforskning och Beroendecentrum.

Conny Gabrielsson och *Marie-Louise Siverstrand,* enhetschef respektive medarbetare, Enheten för psykiatri, Avdelningen för närsjukvård, Stockholms läns landsting.

Mats Hamreby, VFU-ansvarig, Kompetenscentrum för psykoterapi, Centrum för psykiatrforskning och SLL:s representant i Karolinska institutets programnämnd.

Mats Leffler, enhetschef för Psykiatriska mottagningen Stenungsund/Tjörn.

Nils Lindefors, verksamhetschef, SLSO/Psykiatri Sydväst.

Christina Nordqvist, verksamhetschef Enheten för Psykisk hälsa,

Primärvården i Uppsala län.

Marie Rablén, Modellområde (SKL) psykisk hälsa barn och unga, Huskvarna.

Per Olof Sjöblom, förvaltningschef Psykiatri Skåne.

Barbro Vestin, kurator Psykosociala teamet, Landstinget Gävleborg.

Företrädare för organisationer

Beteendeterapeutiska föreningen: Kerstin Mill.

Förbundet Sveriges arbetsterapeuter: Lena Haglund.

Föreningen för barn- och ungdomspsykoterapeuter: Anders Schiöler och Kristoffer Wikstad.

IPULS: Cecilia Svanborg.

Legitimerade sjukgymnasters riksförbund: Lena Hedlund.

Psykiatriska riksföreningen: Henrika Jormfeldt.

Riksföreningen psykoterapicentrum: Gunnar Bohman.

Svenska föreningen för familjeterapi: Ingegerd Wirtberg.

Sveriges kommuner och landsting: Fredrik Lindencrona och Anna Östbom.

Sveriges legitimerade psykoterapeuter: Titti Fränkel, Marie Hellsten, Kjell Jansson, Diana Segerstedt, Ylva Semelius, Birgitta Tordenström, Anna Törnqvist och Björn Östergaard.

Sveriges psykologförbund: Camilla Damell, Maria Lindhe och Örjan Salling.

Sällskapet för existentiell psykoterapi: Gunnar Nilsson och Dan Stiwne.

Privatpraktiserande psykoterapeuter

Kjell Jansson

Elisabeth Lannfelt

Kerstin Tilfors

Björn Östergaard

Studenter

Anna Jonsson, Stockholms universitet.

Renée From Mokhtar, Lunds universitet.

Bilaga 3: Utbildningsanordnare

Center för kognitiv psykoterapi och utbildning i Göteborg
<http://www.cognitivterapi.se>

Ericastiftelsen
<http://www.ericastiftelsen.se>

Ersta Sköndal högskola
<http://www.esh.se>

Göteborgs universitet
<http://www.gu.se>

Karolinska institutet
<http://ki.se>

Linköpings universitet
<http://www.liu.se>

Lunds universitet
<http://www.lu.se>

Stockholms akademi för psykoterapeututbildning
<http://www.sapu.se>

Stockholms universitet
<http://www.su.se/>

Svenska institutet för kognitiv psykoterapi
<http://www.cbti.se>

Umeå universitet
<http://www.umu.se/>

Uppsala universitet
<http://www.uu.se/>

Bilaga 4: Anordnare av grundläggande psykoterapiutbildning

Statliga utbildningsanordnare

Utbildningsanordnare	Utbildning	Omfattning ¹	Behörighet: tidigare utbildning	Behörighet: krav på yrkeserfarenhet
Göteborgs universitet	Grundläggande psykoterapiutbildning med inriktning mot familjeterapi och nätverksarbete.	45 hp	Socionomexamen eller motsvarande kompetens.	Arbete inom psykosocial, psykiatrisk eller omsorgsverksamhet med möjlighet att bedriva behandlingsarbete under utbildningstiden.
Högskolan i Gävle	Grundläggande psykoterapiutbildning med kognitiv inriktning.	60 hp	Akademisk yrkesexamen inom vårdsektorn eller sociala sektorn om minst 180 hp.	Minst tre års yrkeserfarenhet inom vårdsektorn eller sociala sektorn.
Karolinska institutet	Basutbildning i psykoterapeutisk metod med lika delar undervisning och tillämpning i kognitiv beteendeterapi och psykodynamisk psykoterapi.	60 hp	Utbildning i ett människovårdande yrke omfattande minst 150 undervisningstimmar i ämnen som psykologi, sociologi, pedagogik och/eller psykiatri, eller kompletterande högskolestudier i ett beteendevetenskapligt ämne eller i psykiatri omfattande 30 hp.	Praktisk erfarenhet av ett människovårdande yrke.
Linköpings universitet	Psykoterapi 1, med fokus på kognitiva och beteendeinriktade samt interpersonella och relationella synsätt.	45 hp	Examen om lägst 180 hp med C-uppsats.	Pågående yrkesverksamhet med psykoterapeutiska arbetsuppgifter krävs, där studenten måste ha möjlighet att genomföra längre behandlingar med enskilda patienter.
Linnéuniversitetet	Familjeterapeutisk kurs på systemisk/interaktionistisk grund (steg 1).	45 hp	Socionomexamen eller likartad utbildning motsvarande kandidatnivå.	Minst tre års yrkeserfarenhet av socialt arbete eller behandlingsarbete. Möjlighet att bedriva familjeterapeutiskt arbete i en omfattning om minst två familjesamtal/vecka under utbildningstiden, vilket ska styrkas av arbetsgivaren.
Lunds universitet	Grundläggande utbildningar i psykoterapi (steg 1) med fyra inriktningar: psykodynamisk för barn respektive vuxna, KBT och familjeterapi.	45 hp	Yrkesexamen från högskola, t ex examen som socionom, läkare, sjuksköterska med specialisering i psykiatri, barnmorska, specialpedagog, arbetsterapeut, sjukgymnast, logoped eller motsvarande, alternativt präst eller diakon. Utbildningen ska ha innehållit psykologi i en viss omfattning.	Den sökande ska ha minst två års arbetslivserfarenhet, minst 50 procent av en heltidsanställning, med professionell människovårdande inriktning. Under utbildningstiden ska studenten ha arbetsuppgifter som innebär kontinuerliga patient/klientkontakter och sådana terapeutiska arbetsuppgifter som kan utgöra underlag för meningsfull handledning inom vald inriktning. Arbetet får inte bedrivas i egen verksamhet.
Stockholms universitet	Grundläggande psykoterapiutbildning på psykodynamisk och systemteoretisk grund med kognitiv orientering, anpassad till socionomers yrkesområde.	60 hp	Socionomexamen eller motsvarande.	Minst två års yrkeserfarenhet av människovårdande arbete efter grundexamen. Under utbildningen ska studenten ha anställning vid eller uppdrag genom avtal med arbetsplats där hon eller han har möjlighet att bedriva sådan psykoterapi inom sitt yrkesarbete som kan utgöra underlag för meningsfull handledning i såväl individualterapi med vuxna som i par/familjeterapi.
Umeå universitet	Grundläggande psykoterapiutbildning resp Grundläggande psykoterapiutbildning mot barn, familj och samspel.	60 hp	Ha genomgått yrkesutbildning och erhållit yrkesexamen omfattande 180 högskolepoäng inom vård och behandling som t ex socionom, sjuksköterska, läkare alternativt på annat sätt tillgodogjort sig motsvarande kunskaper.	Under utbildningstiden ha anställning eller uppdrag på arbetsplats som bedriver psykoterapi med möjligheter till både individual- (psykodynamisk eller kognitiv) och familjeterapi (respektive familje- och samspelsbehandling), och ingå i ett arbetsteam där man får sådana psykoterapeutiska arbetsuppgifter som kan utgöra underlag för meningsfull handledning.

Enskilda utbildningsanordnare med tillstånd att utfärda psykoterapeutexamen

Utbildningsanordnare	Utbildning	Omfattning ^{1, 2}	Behörighet: tidigare utbildning	Behörighet: krav på yrkeserfarenhet
Center för kognitiv psykoterapi och utbildning i Göteborg	Basutbildning kognitiv och beteendeeinriktad psykoterapi, KBT.	45 hp	Den sökande ska ha utbildning inom ett människovårdande yrke, t ex arbetsterapeut, läkare, psykolog, sjukgymnast, sjuksköterska och socionom.	Under utbildningstiden ska studenten ha arbetsuppgifter som innebär kontinuerliga patient/klientkontakter med inslag av psykoterapi som kan utgöra underlag för meningsfull handledning.
Ericastiftelsen	Inriktning mot barn- och ungdomspsykoterapeutisk verksamhet, baserat på psykodynamisk teori och utvecklingspsykologi.	60 hp	Behöriga att söka är läkare, socionomer m.fl. som arbetar med vård och behandling.	Kursdeltagare ska ha yrkeserfarenhet och pågående arbete med människor.
Ersta Sköndal högskola	Grundläggande psykoterapiutbildning i psykodynamisk teori och metod.	60 hp	Yrkesexamen om 180 hp inom vård och behandling som t.ex. socionom, sjuksköterska, läkare, alternativt motsvarande kunskaper.	Sökande med erfarenhet av psykoterapeutiskt inriktat arbete prioriteras i urvalet.
Stockholms akademi för psykoterapiutbildning, SAPU	Basutbildning i psykoterapi. Inriktningen är kognitiv relationell med ett psykobiologiskt affektperspektiv.	60 hp	Utbildning i ett människovårdande yrke.	Praktisk erfarenhet av ett människovårdande yrke.
Svenska institutet för kognitiv psykoterapi	Grundutbildning i kognitiv-beteendeeinriktad terapi (KBT) (sk steg 1).	45 hp	Yrkesutbildning med minst 150 timmar i psykologi eller studier i motsvarande omfattning. Genomgått 50 h introduktionsutbildning i KBT.	Studenten ska ha anställning i människovårdande arbete, och garanteras psykoterapeutiska arbetsuppgifter som kan utgöra underlag för meningsfull handledning i psykoterapi.

1. Skillnaden mellan 45 och 60 hp kan bero på om handledning och egenterapi räknas in eller ej.

2. Motsvarighet i hp.

Exempel på andra enskilda utbildningsanordnare

Utbildningsanordnare	Utbildning	Omfattning	Behörighet: tidigare utbildning	Behörighet: krav på yrkeserfarenhet
Bildterapiinstitutet Niarte	Bildterapiutbildning.	Tre år på deltid.	Konstnärlig grundutbildning och grundutbildning inom ett människovårdande yrke.	Yrkeserfarenhet.
Contar	Utbildning till KBT-terapeut som är en grundläggande psykoterapiutbildning (motsvarande steg 1). Specialisering mot anhörig- eller beroendeterapi. Utbildning till familjeterapeut som är en grundläggande psykoterapiutbildning (motsvarande steg 1). Utbildning till MI-terapeut (Motivational Interviewing) som är en grundläggande psykoterapiutbildning (motsvarande steg 1).	Två år på halvfart.	Gymnasiekompetens.	Minst två års arbetslivserfarenhet. Utan gymnasiekompetens krävs att studenten har fyllt 25 år med fem års arbetslivserfarenhet.
Expressive arts AB	Fyraårig diplomutbildning i uttryckande konstterapi med grundläggande kompetens i psykoterapi.	Fyra år på deltid.	Minst 30 hp i psykologi, sociologi, pedagogik, psykiatri eller motsvarande och genomgången introduktion i uttryckande konstterapi.	
Familjeterapeuterna Korsvägen AB	Grundläggande psykoterapiutbildning på systemisk/narrativ grund (motsvarande steg 1) med inriktning på familj- och nätverksarbete.	Två år på deltid.	Utbildningen riktar sig till personer med utbildning i människovårdande yrken.	Utbildningen riktar sig till personer med praktisk erfarenhet av människovårdande yrken.
Göteborgs psykoterapiinstitut	Grundläggande utbildning i psykoanalytisk teori och praktik.	Fyra terminer.	En teoretisk del som är öppen för alla intresserade, och en klinisk del. För den senare krävs treårig gymnasiekompetens, kunskaper i engelska samt yrkesverksamhet i minst två år inom människovårdande yrken.	
Göteborgs socialpsykologiska institut AB (med Folkuniversitetet)	Påbyggnadskurs för steg 1-kompetens (kräver genomgången grundutbildning i familjeterapi).	Två terminer på deltid.	Inga förkunskapskrav till grundutbildningen som i sin tur är krav för påbyggnadskursen.	Tillgång till praktikfamilj krävs.
Institutet för Transpersonell Psykologi	Grundläggande psykoterapiutbildning med inriktning på bildterapi.	Sex terminer på halvfart "motsvarande 90 hp "	Utbildningen vänder sig till dem som är andligt intresserade.	
KBT-distans	Grundläggande psykoterapiutbildning (Steg 1) med Kognitiv Beteendeterapeutisk inriktning (KBT).	Fyra terminer, "motsvarande 45 hp".	Den sökande ska ha högskolebehörighet och ett människovårdande yrke. Exempel på yrkesgrupper som kan komma ifråga är arbetsterapeuter, pedagoger, läkare, sjukgymnaster, sjuksköterskor, skötare, beteendevetare, psykologer, stöd och samordnare (Case manager, fil.kand. nivå) och socionomer.	Den sökande måste under utbildningstiden ha anställning med människovårdande arbetsuppgifter. Uppgifterna ska innehålla inslag av psykoterapi som kan utgöra ett underlag för meningsfull handledning.
Kognitiva relationella institutet	Grundläggande utbildning i kognitiv relationell psykoterapi - steg 1.	Fyra terminer.	Behörig är den som har utbildning inom ett människovårdande yrke. Exempel på yrkesgrupper är läkare, arbetsterapeuter, logopedier, sjukgymnaster, behandlingsassistenter, sjuksköterskor, skötare, socionomer, präster och coacher.	Den studerande ska ha minst två års arbetslivserfarenhet. Den studerande ska ha arbetsuppgifter under utbildningstiden som innebär kontinuerliga patient-/klientkontakter med inslag av psykoterapi/utvecklingsarbete vilket kan utgöra underlag för meningsfull handledning.

Utbildningsanordnare	Utbildning	Omfattning	Behörighet: tidigare utbildning	Behörighet: krav på yrkeserfarenhet
Landstinget Dalarna, psykiatrins utvecklingsenhet	Grundläggande psykoterapiutbildning med inriktning mot kognitiv beteendeterapi (KBT).	Fyra terminer, "motsvarande 45 hp".	Utbildning på högskolenivå till ett människovårdande yrke: primärt arbetsterapeuter, sjukgymnaster, logopedier, läkare, psykologer, sjuksköterskor, tandläkare och socionomer.	Studenten ska ha anställnings- eller arbetsförhållande under utbildningstiden där psykoterapeutiska arbetsuppgifter ingår och kan utgöra ett underlag för meningsfull handledning.
Manowa Kognitiv terapi och utbildning	Basutbildning i KBT.	Tre terminer på halvfart.	Den sökande ska ha högskolebehörighet och ett människovårdande yrke, t ex läkare, psykologer, sjukgymnaster, sjuksköterskor, skötare, socionomer, arbetsterapeuter och logopedier.	Den sökande ska vara kliniskt verksam på minst halvtid och därtill ha möjlighet att bedriva terapeutiskt arbete.
Otterhällans institut	Grundläggande psykoterapiutbildning (steg 1).	Fyra terminer.	Utbildningen vänder sig till personer som har utbildning i människovårdande yrken.	Den sökande ska ha arbete där individualsamtal ingår som en del.
Studieförbundet	Grundläggande psykoterapi.	Fyra terminer.	Yrkesgrupper som kan komma ifråga är t.ex. socionom, psykolog, sjukgymnast, arbetsterapeut, läkare, sjuksköterska, mentalskötare, beteendevetare, personalvetare, präst, diakon, danspedagog eller liknande.	Sökande ska ha ett behandlande eller utredande arbete.
Svenska föreningen för klinisk hypnos	Grundläggande utbildning i psykoterapi med hypnosinriktning, motsvarande steg 1. Basutbildning i psykoterapi, motsvarande steg 1, på integrativ grund med särskild inriktning på klinisk hypnos.	"Motsvarar 60 hp".	Behörig att söka är den som är socionom, sjukgymnast, psykolog, tandläkare, läkare eller sjuksköterska dvs. har ett legitimerat yrke. Dessutom krävs förkunskaper i hypnos. Utbildningen vänder sig till yrkesutövare med egen legitimation; sjukgymnaster, läkare, sjuksköterskor, tandläkare samt auktoriserade socionomer och beteendevetare inom verksamheter, vilka är underställda hälso- och sjukvårdens lagstiftning. Även andra yrkesgrupper med minst 180 hp i sin grundexamen (t.ex. vissa beteendevetare och specialpedagoger) kan komma ifråga om de arbetar under handledning i vårdgivande organisationer. Dessutom krävs en grundkurs i hypnos.	
Sverigehälsan AB	Basutbildning i psykoterapi med kognitiv beteendeterapeutisk inriktning (Steg-1 KBT). Basutbildning i psykoterapi i Malmö och Stockholm med psykodynamisk inriktning (Steg 1).	Fyra terminer.	Grundläggande behörighet för högskolestudier. Utbildning i människovårdande eller psykosocialt yrke. I utbildningen ska ha ingått viss mängd ämnen som psykologi, sociologi, pedagogik, eller psykiatri.	I den yrkesutövning som löper parallellt med utbildningen ska en väsentlig del bestå av människovårdande kontakter eller behandlande arbetsuppgifter. De psykoterapeutiska uppgifterna inom utbildningens ram bör kunna bedrivas på den egna arbetsplatsen och med patienter från den egna arbetsplatsen.
Sällskapet för existentiell psykoterapi	Psykoterapiutbildning med existentiell inriktning grundnivå.	"Motsvarande 45 hp".	Den sökande ska uppfylla de krav som ställs för att studera på högskola/ universitet. Den sökande ska också ha genomgått yrkesutbildning, i vilken ingått minst 150 timmar i ämnen som psykologi, sociologi, pedagogik eller psykiatri, alternativt på annat sätt tillgodgjort sig motsvarande kunskaper.	Den sökande ska under utbildningstiden ha anställning på arbetsplats, som bedriver psykoterapi eller ha uppdrag genom avtal om psykoterapi. Där ska den sökande ha psykoterapeutiska arbetsuppgifter som kan utgöra underlag för meningsfull handledning i existentiell terapiarbete.

Högskoleverket är en myndighet för frågor som rör universitet och högskolor. Verket arbetar med kvalitetsbedömningar, tillsyn, uppföljningar, utveckling av högre utbildning, utredningar och analyser, bedömning av utländsk utbildning och studieinformation.

Läs mer på vår webbplats www.hsv.se.